

Римоване насильство: Антологія поезії талібів в контексті сприйняття війни радикальними насильницькими рухами

У статті розглядаються поезії радикального насильницького руху Талібан як культурні маркери соціальних трансформацій радикальних спільнот у кризовому суспільстві. Пропонується короткий контекстний аналіз та порівняльний огляд практик, пов'язаних з насильницькою поведінкою радикальних рухів ІД та «руського міру». Зроблено висновок щодо виявленої еволюції радикалізації та суспільної потреби у мирі у значно деградованому та деінституціоналізованому суспільстві під впливом потужних кризових трансформацій, а також щодо гетерогенізації аналізованої радикальної спільноти.

Зміст

Вступ: два слова про практику	4
Замість передмови: спроба контекстного аналізу творчості радикальних насильницьких рухів	5
Поезії талібів: історія питання	9
Зміст і сенс, або як і про що говорять поети Талібану	12
Чи всі кішки сірі у сутінках війни, або спроба порівняльного аналізу культурного продукту різних радикальних насильницьких рухів	19
Заключні зауваження	31
Поезії талібів 2019-2021	37
Газель (Абдул Рашид Камран)	38
Таліб-підліток (Муфтії Хабіб)	40
Добра організація (Мустагфар Грубс)	42
Газель (Саберджан)	44
Моя сердечна мрія (Сафійулла Раєд)	46
Мінарет шахіда (Абу Іхсан Амір)	48
Милість (Окабі Джанан)	50
Не займай мій непоказний будинок (Масрур Дармал)	52
Голод на чоловіків (Анас Хаккані)	54
Листя (Масрур Дармал)	56
Шлях (Хафіз Мохаммад Касім Загіб)	58
Зруйновані стіни (Сабержан)	60
Сиджу в тіні (невідомий автор)	62
Сльози розлуки (Санаулла "Невинний")	64
Господи! (Насім Ріаз)	66
Роса на піску (Санаулла Масум)	68
Втрачена свобода (Саміулла)	70
Схилений (невідомий автор)	73
Як цеглини (невідомий автор)	75
Зустріч (Шафаат Рехан)	77

Кабул! (Абдул Хак «Абід»)	80
Повстанська історія (Абдул Рашид Камран)	82
Білий прапор (Камран)	84
Щедра любов (Мустаггар Гарбіз)	86
Прийде жовте сонце (невідомий автор)	88
Я таліб (Ісар Хамдард)	91
Будь вільним (Азіз Шакіб)	93
Солодкий поклик (Сабержан)	95
Поруч із другом (Мандрівник)	97
Наша любов до Афганістану (Мулла Гані Хел)	99
Герой епохи (Мохсен)	101
Свята революція (Мутасим)	103
Газель (Ганзала Майванді)	106
Посилання	108

Вступ: два слова про практику

Видовище було зачаровуючим, я не міг відірвати погляд від того, як Мансур - досвідчений борець Талібану з містечка Аб-Худаї афганської провінції Багдіс - наколював на довгого ножа соковиті, червоні шмати кавуна і один за одним відправляв собі до рота. Краплинки прозорого соку залишалися на неголоному підборідді Мансура, повільно стікали по лезу ножа, в прохолодній напівтемряві мазанки виблискували рожевими діамантами на золотавій скоринці Наан-і-Афгані – місцевих коржів з чорним кашмірським кмином, що їх перси ще називають нані-барбарі чи то хазарейським хлібом, які лежали біля колін його схрещених ніг.

«Хочеш кавуна?» - запитав Мансур, перехопивши мій погляд, - «угу, тепер захотів», - «та бачу, що хочеш...». Мансур задоволено хитнув головою, - «а в тебе там, на твоїй батьківщині є кавуни?», - «та є звісно, навіть багатенько», - «так якщо хочеш і маєш – то чого не їсишь?» - зареготав Мансур...

Цю немудрящу істину: «життя тут непросто, тому ми, перш за все, є людьми практичними: роби завжди те, що вмієш, можеш і прагнеш – і вдача не забариться» - мені доводилося чути від представників різних афганських спільнот і різних соціальних груп багато разів, і вона, гадаю, багато що може прояснити в світогляді і поведінці місцевих мешканців.

Таліби біля Зеленої мечеті в місті Балх, червень 2021.

Замість передмови: спроба контекстного аналізу творчості радикальних насильницьких рухів

Все, що робить людина має естетичний вимір. Тому всі явища, особливо ті, що непокоять, бентежать чи травмують нас, генерують безліч культурних продуктів. Таким чином ми намагаємося осягнути те, що з нами відбувається, пережити важкий досвід, зафіксувати його в колективній свідомості в якості символів та усталених патернів сприйняття і поведінки¹.

Війна не є виключенням. Важкий, травмуючий досвід війни зазвичай породжує навалу різноманітного культурного продукту в кожному суспільстві². Ця хвиля культурної рефлексії в більшості випадків йде знизу, поступово поширюючись і охоплюючи всі верстви суспільства.

Досвід переживання війни представлений в будь-яких формах – в книжках і аматорських віршах, картинах, малюнках і графіті, піснях і міському фольклорі, в усіх формах традиційного і сучасного мистецтва, притаманного певному суспільству.

Якщо цього не відбувається, можна говорити, що ми маємо справу зі спотвореним чи трансформованим суспільством. Наприклад, в тоталітарних суспільствах зазвичай відбувається насильницьке витіснення народного, низового культурного продукту та його примусове заміщення формальним пропагандистським продуктом.

Так, наприклад, майже ніхто, крім невеликого кола фахівців, практично не знає фольклору радянської імперії, пов'язаного з Громадянською війною 1918-1924 чи Другою Світовою 1939-1945, але принаймні два покоління вирости на культурних символах, агресивно нав'язаних радянськими пропагандистськими «піснями про війну», що спотворили колективне сприйняття³ і зрештою зумовили появу масових мілітаристських істерій нахталт «можемо повторити» і «діди-воювали».

Отже, слід сприяти поширенню кризового досвіду суспільства в усіх його багатих і різноманітних культурних формах, бо це є шляхом до колективної рефлексії та раціоналізації, до збільшення стійкості спільнот по відношенню до майбутніх кризових навантажень.

Але це не все. Власний кризовий досвід завжди треба порівнювати з іншим досвідом. Бо травма завжди викликає почуття самотності, а відтак – унікальності, що породжує або шовінізм, або комплекс жертви. І обидва комплекси є руйнівними для соціуму.

Війна, що триває в Афганістані вже сорок років, здається нескінченною. Вона перетворилася на самовідтворюваний процес, ставши фактором навколишнього середовища,

¹ див, наприклад, як досвід сприйняття війни віддзеркалюється в мистецтві, в роботі Dollimore, J. (2018). *Art in time of war: towards a contemporary aesthetic*. In *The new aestheticism*. Manchester University Press.

² як це описано, наприклад, у Jomini, A. H., Mendell, G. H., & Craighill, W. P. (2007). *The art of war*. Courier Corporation.

³ див, зокрема, Scott, H. F., & Scott, W. F. (Eds.). (2019). *The soviet art of war: doctrine, strategy, and tactics*. Routledge.

перетворивши цілі спільноти на специфічні групи, структурно і функціонально адаптовані до існування в умовах нескінченного насильства⁴.

Втім, попри потужну радикалізацію, афганське суспільство зберігає істотне соціальне, етнічне, релігійне різноманіття, яке зумовлює наявність різних колективних уявлень про громадянські, економічні і політичні права, цінності і інтереси. Безперечно, спричинені війною фракціонування та розрив соціальних зв'язків теж зробили чималий внесок в збереження комунікативного, соціального та політичного різноманіття локальних громад, хоча вважати це досягненням мабуть, важко, попри певні позитивні аспекти.

Цей складний комплекс уявлень і прагнень віддзеркалюється у тому культурному продукті, що його виробляє афганське суспільство⁵. При цьому варто пам'ятати, що Афганістан – це земля, яка живиться багатовіковими традиціями перської літератури та суфійськими практиками з їхніми складними інструментами метафоричного мислення та нелінійного, багатозарового сприйняття⁶.

Отже, цікаво побачити, як сорокарічний досвід війни і потужна соціальна радикалізація афганського суспільства віддзеркалилися в сучасній аматорській поезії талібів – найбільш радикалізованій і мілітаризованій частині афганського суспільства.

Мабуть, варто коротко нагадати, що Талібан – це ісламістський рух, від початку реалізований у формі повстанської військової організації, що він протягом довгого часу веде війну змінної інтенсивності всередині Афганістану; і він може бути охарактеризований як радикальний насильницький рух, мотивований ідеями ісламського джихаду.

Талібан виник в 1994 як одна з фракцій у громадянській війні в Афганістані, і в основному складався із студентів (буквальне значення слова «таліб») з пуштунських районів східного і південного Афганістану, які отримали освіту в традиційних ісламських школах і воювали під час радянсько-афганської війни 1979-1989.

Ідеологія талібів може бути описана як поєднання «новаторської» форми шаріатського ісламського права, заснованого на «деобандійському фундаменталізмі» - школі ісламського сунітського відродження (специфічній версії т.зв. Ханафійського мазгабу), сформованій в ісламській семінарії Дарул-Улум (або Дар уль-Улум - «Обитель знання») в індійському місті Деобанді, і войовничого ісламізму в поєднанні з пуштунськими соціальними і культурними нормами, відомими як Пуштунвалі («кодекс життя» пуштунів, що походить ще з до-ісламських часів, поширений серед пуштунських племен в Афганістані, Пакистані, Індії та Ірані). Соціальною базою талібів є переважно пуштунські племена.

Під керівництвом легендарного і харизматичного провідника мулли Мохаммеда Омара, рух поширився на більшу частину Афганістану, відібравши владу у польових командирів антирадянських повстанців-муджахідів. Після фактичного захоплення країни в 1996, талібами було створено Ісламський Емірат Афганістану, а його столицю було перенесено в місто Кандагар.

⁴ це описано, наприклад, в Barfield, T. (2010). *Afghanistan: A cultural and political history*. Princeton University Press.

⁵ дещо описано, наприклад, в Костюченко Ю., Малишева О. (2020). Віршована війна: Поезії талібів-2020. *Social Transformation Sentinel*, 1(4), 23-38

⁶ див., наприклад, Emadi, H. (2005). *Culture and customs of Afghanistan*. Greenwood Publishing Group.

У період своєї максимального могутності, з 1996 до 2001, таліби утримували контроль над приблизно трьома чвертями Афганістану, де вимагали суворого дотримання своєї версії ісламського права - *шаріату*. Талібан контролював більшу частину країни до тих пір, поки не був повалений внаслідок американського вторгнення в Афганістан у грудні 2001 після терактів 11 вересня.

На піку популярності офіційне дипломатичне визнання уряду Талібану було отримано тільки від трьох країн: Пакистану, Саудівської Аравії і Об'єднаних Арабських Еміратів. Після втрати контролю над країною, таліби об'єдналися з деякими іншими радикальними ісламськими групами для боротьби з кабульською адміністрацією, НАТО і Міжнародними силами сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані.

Талібан неодноразово був засуджений на міжнародному рівні за жорстке тлумачення ісламських законів, що призвело до жорстокого поводження з цивільним афганським населенням. Під час свого правління з 1996 по 2001 таліби та їхні союзники здійснювали масові злочини проти афганських мирних жителів, відмовляли ООН у постачанні продовольства голодуючим і проводили політику «випаленої землі», знищуючи великі площі посівів, родючих земель, об'єкти інфраструктури і десятки тисяч будинків.

Під час свого правління вони вводили заборони та обмеження на багато традиційних занять, такі як запуск повітряних зміїв, музику або утримання птахів в якості домашніх тварин, дискримінували різні релігійні та етнічні меншини. За даними ООН, таліби та їхні союзники несуть відповідальність за більш ніж 75% жертв серед цивільного населення Афганістану в період 2010-2012⁷. Талібан також брав участь в культурному геноциді, руйнуючи численні пам'ятники, включаючи знамениті Баміанські статуї Будди.

Втім, структура, політика, ідеологія і практика застосування первинних нормативів талібами не були статичними протягом останньої чверті століття. Поступове розширення соціальної бази, яке призвело до проникнення більш широкого кола соціокультурних практик, передавання управлінських функцій місцевим радам – *джиргам*, загибель найбільш радикальних лідерів внаслідок спецоперацій західної коаліції, - все це призвело до значної еволюції руху, яка проявилася в його урізноманітненні, збільшенні гетерогенності, зниженні радикальності та відносному збільшенні загальної політичної поміркованості.

Цю цікаву еволюцію варто тримати на увазі сьогодні, коли таліби знову близькі до того, щоб набути статусу пануючої політичної сили в Афганістані.

Крім того, варто пам'ятати, що радикалізація і де-радикалізація національно-визвольних рухів в умовах війни відбувається за схожими законами, отже чужий досвід може стати нам в нагоді.

Кажуть, що під час своїх мандрів, спричинених завоюванням Аббасидського халіфату монголами під проводом Чингізхана, великий персидський поет Сааді Ширазі (1210-1292) часто зупинявся в невеликих чайних будинках, де вислуховував історії мандрівників, торговців, солдатів та вигнанців, що їх він потім переповідав і своїх творах, які і досі є частиною повсякденної культури афганців. Йому приписують вислів «світ - це не зала суду, в ньому

⁷ статистику жертв проаналізовано, наприклад, в: Epps, V. (2012). Civilian casualties in modern warfare: The death of the collateral damage rule. *Ga. J. Int'l & Comp. L.*, 41, 307.

немає судді, присяжних і позивача. Це караван, наповнений ексцентричними істотами, які розповідають дивовижні історії про Бога...».

Розуміння єдності, взаємопов'язаності людей та їхніх доль в єдиному просторі божої любові є цілком характерним для містичного суфійського сприйняття, сповненого глибокою емпатією, яку Сааді висловлював як «той, хто не відчуває чужого болю, не має права називатися людиною».

І до сьогодні можливість вислухати чужі історії, поглянути на світ чужими очима – іноді очима людини, яка переживає аналогічний травматичний досвід, і відчайдушно намагається впоратися зі своїми переживаннями, ділячись ними із собою, оточуючими чи всесвітом, - це дивовижна нагода збагатити свій світ та розширити простір власних рішень.

Загін талібів в Бадахшані, липень 2021

Поезії талібів: історія питання

В цій короткій антології представлено три десятки віршів, написаних в 2019-2021 мовою пушту поетами-аматорами, що мешкають на територіях Афганістану, контрольованих талібами.

Авторами цих поезій є як чинні бійці підрозділів Талібану, так і місцеві духовні лідери, а також цивільні особи, які мешкають на контрольованих талібами територіях і симпатизують ідеології талібів. Значна частина цих віршів також використовується в якості текстів для традиційних співів народів півночі індійського субконтиненту *тарана*, популярних серед талібів.

Історично поезія та музика є невід'ємними складовими афганської, і зокрема, пуштунської культури та традицій. Поезія, без перебільшення, є глибоко вкоріненим і навіть інтимним аспектом повсякденного життя афганців – крім постійного використання віршів та співів в різноманітних соціальних та релігійних ритуалах, прямі та приховані цитати з традиційних та сучасних поезій завжди присутні в розмовній практиці афганців⁸.

Як правило, афганська музика передбачає використання музичних інструментів, а пісня базується на глибоко вкоріненій та розвиненій поетичній традиції. Рання музика в основному була представлена у формі гімнів та священних піснеспівів, де основна увага приділялась тексту, що лежить в її основі, і тому її часто класифікували як літературу, а не музику⁹. Отже, коли ми говоримо про низову, народну традицію, ми не завжди можемо чітко і однозначно відокремити поетичну і музичну складові.

Традиційна поезія, пісні та народні співи є невід'ємною частиною традиційного життя афганських спільнот: члени локальних громад зазвичай виступають з віршованими творами та піснями під час традиційних церемоній, наприклад, пов'язаних з весіллями та іншими традиційними святами.

Багато з текстів цих пісень походять з перської традиційної поезії та, зокрема, суфійських текстів. Слід зазначити, що незважаючи на негативну реакцію деяких консервативних кіл афганського суспільства на музику і особливо на музикантів, музичні традиції стало розвивалися навіть в рамках релігійних і містичних шкіл, наприклад, містичні суфійські ордени завжди вважали музику критично важливою для багатьох своїх релігійних ритуалів¹⁰.

Всі аспекти культурного життя Афганістану та всі типи афганської і зокрема, пуштунської народної поезії та музики зазнали значних змін, коли таліби прийшли до влади в 1996. На початку свого панування таліби не тільки розглядали музику як відволікання від серйозних і важливих життєвих питань, але вони також розглядали більшість музики як *харам* (заборонене), з точки зору їхньої інтерпретації ісламу¹¹. Цей погляд на музику також підтримувався представниками деяких пуштунських племен на заході Пакистану, наприклад, в провінції Хайбер-Пахтунхва. Багато авторитетних консервативних мулл також не схвалювали

⁸ див., наприклад, Emadi, H. (2005). *Culture and customs of Afghanistan*. Greenwood Publishing Group.

⁹ як це вказано в дослідженні Sakata, H. L. (1976). *The concepts of music and musician in three Persian-speaking areas of Afghanistan*. University of Washington.

¹⁰ як то описано в Baldick, J. (2012). *Mystical Islam: an introduction to Sufism*. Bloomsbury Publishing.

¹¹ як на це вказано у Johnson, T. H., & Waheed, A. (2011). Analyzing Taliban taranas (chants): an effective Afghan propaganda artifact. *Small Wars & Insurgencies*, 22(01), 3-31.

поезії і музики, незважаючи на те, що пуштунська культура має власну добре розвинену поетичну і музичну традицію та музичні інструменти, такі як, наприклад, *рубаб*, *шаум*, *дохол*, тощо.

В перший період свого панування таліби розглядали музичні інструменти як знаряддя *шайтана*, однак надалі вони поступово почали дозволяти використовувати інструменти, зокрема, каркасний барабан *даф*, позаяк вони вирішили, що інші ісламські традиції дозволяють використовувати деякі інструменти під час певних релігійних та колективних свят та церемоній.

Отже, поступово вкорінюючись в локальний культурний контекст, таліби вже не були проти всіх видів поезії і музики, і вони, зокрема, почали не тільки дозволяти, але і схвалювати певні типи релігійних співів як без музичних інструментів так і з обмеженим інструментальним супроводженням¹².

Таким чином поетична творчість та пісні *тарана* були дозволені владою талібів. На початку творчий доробок талібів обмежувався гармонійними та мелодійними режимами традиційної пуштунської локальної традиції, з виразною ритмікою, з типовою для регіону простою двоскладовою структурою, прикрашену під час співу реверберацією. Поступово використовувані гармонійні режими та поетика почали істотно розширюватися у відповідності до різноманіття традицій локальних спільнот.

Це, в свою чергу, призвело до зростання популярності талібських віршів та співів. Наприклад, багато музичних магазинів Кандагару, які продають різні типи музичних інструментів та різноманітні аудіоматеріали, вже наприкінці 1990-х почали масово поставляти на ринок талібські співи, які почали користуватися стабільним попитом.

Безперечно, така динаміка віддзеркалює прагматичність місцевого населення: в умовах культурного пригнічення з боку талібів, ряд місцевих поетів та музикантів вирішили радше брати участь у просуванні їхнього культурного продукту, ніж піддатися репресіям чи іммігрувати. При цьому, за умов активної участі локальних культурних діячів, цей культурний продукт ставав все більш різноманітним і адаптованим до місцевого культурного контексту¹³.

Інакше кажучи, заборонити місцевим громадам віршувати і співати – це майже те саме, що заборонити їм дихати. Тому таліби поступово почали скасовувати та послаблювати свої культурні обмеження, залишаючи можливості для просування своїх ідей і цінностей. В ці шпарини поринула хвиля місцевого культурного продукту, базована на глибоких культурних традиціях регіону, яка фактично вихолостила і позбавила сенсу первинні обмеження і заборони, значно розширюючи простір свободи, і, водночас, вплинула на соціальну і культурну еволюцію самого талібського руху.

Тобто, по суті, схвалювані талібами вірші та співи зрештою стали не лише джерелом розваги для багатьох, а й способом реалізації культурних прагнень.

Водночас, як вважають деякі дослідники, талібські вірші та співи мають функцію компоненти інформаційно-пропагандистської війни: вони можуть слугувати інструментом поширення ідей руху, способом інструктажу новачків та залякування населення. Ця думка,

¹² див., наприклад, історію питання у Weinreich, M., & Pelevin, M. (2012). The songs of the Taliban: continuity of form and thought in an ever-changing environment. *Iran and the Caucasus*, 16(1), 45-70.

¹³ як на те вказано в Baily, J. (2016). Music and censorship in Afghanistan, 1973–2003. In *Music and the Play of Power in the Middle East, North Africa and Central Asia* (pp. 161-182). Routledge.

безперечно, має підґрунтя, але зважаючи на кількість такого продукту і переважно низову ініціативу в його створенні і поширенні, цю функцію радше слід вважати другорядною.

В першу чергу, у випадку з поезіями та співами талібів, ми скоріш за все, маємо справу з проявами культурних традицій локальних спільнот в специфічному соціальному контексті. Саме з таких позицій все це і варто розглядати.

Загін талібів в Бадахшані, 2020

Зміст і сенс, або як і про що говорять поети Талібану

За великим рахунком, кожен поет розповідає нам свою особисту історію, міцно вбудовану в загальне – містичне і релігійне – бачення світу, щоб таким чином підтримати суспільно схвалюване бачення соціальної гармонії в неспокійні часи. Загальним мотивом такого роду поезій, за традицією, є пошук ознак краси і гармонії, що вони є проявами божої любові, яка має донести до людей вище послання і надихнути їх на прояви миру, любові, дружби, взаєморозуміння і поваги.

Базовими концепціями і темами перської і суфійської поетичної традиції, які сформували народну поезію локальних пуштунських громад, є божя любов як прямий прояв божої волі в земному бутті, жертвна смерть і любов як взаємопоєднані аспекти людського самопізнання та самовдосконалення, єдність всього живого, та наявність безсмертної душі як спроможність бачити поза межами земного буття. Саме в рамках цих концепцій поети і розповідають нам свої історії.

Представлені вірші характеризуються гнучкістю стилістичного інструментарію, великим багатством символів та широким різноманіттям використаних метафор.

Коментувати вірші, народжені на перетині народної пуштунської та суфійської традицій – справа нескінченна, але деякі моменти варто відзначити.

Наприклад, вірш Окабі Джанана «Милість» експлуатує широко розповсюджений в ісламському світі символ могутності і перемоги – меч Зульфікар, або Білий меч. Фактично ми маємо справу з прямим і доволі простим за формою закликом до джихаду в його традиційній інтерпретації¹⁴, що свідчить про високий рівень радикалізації.

Масрур Дармал у своєму вірші «Не займай мій непоказний будинок» також використовує символ Зульфікару, але водночас його метафори є набагато більш персоналізованими.

З одного боку, автор традиційно ототожнює себе з мучеником (через братерську любов), але з іншого – підносить шахіда як недосяжний символ прагнень і мрій («могутній чинар», «пшениця для зголоднілого»).

Автор підкреслює протиріччя між любов'ю до рідної домівки (вираженої, зокрема, в регіональних соціокультурних практиках тримання птахів) та відразою до навколишнього світу, якому «*бракує гармонії*». Це протиріччя автор висловлює у прямому звертанні до читача, у використанні епітету «*непоказний*» стосовно свого будинку, але головне – у сумніві, що локальні (сільські) «*ліки*», запропоновані талібами, допоможуть встановити бажаний мир.

Цікаво також зазначити, що як символ любові у вірші присутній традиційний для талібської поезії персонаж «*таліб-джан*» – молодик-красень, якого всі хочуть попестити, поцілувати, погратися з його гарним кучерявим волоссям, зазирнути в його смарагдові очі, пригорнутися до його плеча, тощо¹⁵. Загалом, можна зауважити, що попри те, що таліби

¹⁴ див. наприклад, концепцію джихаду, викладену у «Дороговказях» Саїда Кутба: Qutb, S. (1964). *Ma'alim fi'l-Tariq* (Signposts on the Road, or Milestones), Qom: Dar al-Kitaab al-Islami.

¹⁵ див., наприклад, інший талібський вірш, наведений в Костюченко Ю. (2019, January 28). Про соціокультурні маркери екстремістських рухів. «*День*». <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pro-sociokulturni-markery-ekstremistskyh-ruhiv>: «*І ніжний таліб Джан тепер загинув, Той, з довгим і привабливим волоссям.*»

поширюють образ маскулінності, суворого борця за свободу, краса там присутня як соціальність, тобто бути красивим з точки зору соціуму в їхній спільноті – можна і треба, навіть попри формально декларовані нормативи групи.

Саме до нього звертається автор із закликом «*не руйнувати будинок*», тобто звертається до більш широких соціальних норм, радше ніж до локальних («*сільських*») нормативів радикальної групи у своїх прагненнях миру і спокою.

Вірш «Голод на чоловіків» є цілком характерним для більшості традиційних спільнот як за структурою, так і за сукупністю використаних метафор. Він міг бути написаним в будь-якій замкненій партикуляристській ієрархічній спільноті, яка дотримується релігійних настанов, в будь-якій частині світу – від північноамериканських амішів до польських чи українських ультра-націоналістів.

Інший вірш Масрура Дармала «Листя» є побудованим на стандартному для багатьох традиційних суспільств ототожненні смерті і весілля. Ініціація неофітів в шахіди в радикальних спільнотах, так само як і вшанування загиблих мучеників, часто відбувається з використанням квіткових намистів, схожих з тими, що використовуються під час весільних церемоній. При цьому намистове листя відіграє роль оптики, за допомогою якої побудовано естетичний простір вірша, а пелюстки троянди, шафрану та інших ритуальних квітів мають символічно загоїти рани мученика.

В цьому контексті поєднання метафор – кров як викуп, наречена як квітка – є абсолютно природним. Так само, як традиційними є ототожнення себе з мучеником – стандартний метод талібської поезії, та смерть як соціально схвалюваний (музики – *делікатні*) інструмент справедливості.

Тут, безперечно, необхідно зазначити, що поняття справедливості, зокрема справедливості соціальної, що ним оперують автори цих творів, істотним чином відрізняються від аналогічних понять, притаманних спільнотам західного світу. На відміну від західних суспільств з розвиненими уявленнями про універсальні права і свободи людини та методи їхньої реалізації, зокрема, питання забезпечення справедливого доступу до важливих ресурсів, рівності і рівноправності, участі в ухваленні колективних рішень, збереження різноманіття, забезпеченні прав людини тощо, для локальних архаїчних спільнот вирішуються в залежності від чітко фіксованого положення в традиційній соціальній ієрархії та виконання відповідних соціальних ролей конкретно людиною. Такий світогляд є цілком характерним для племінних ієрархічних спільнот.

Тут варто також зазначити, що ісламський заклик *да'ва* виявився для представників таких спільнот закликом модернізаційним, визначаючи долю всякої людини не стільки її роллю і місцем в локальній ієрархії, скільки її благочестям, її стосунками з богом, що істотно розширювало простір свободи. Особливо цей модернізаційний аспект ісламського заклику проявився в концепції джихаду, спрямованого проти грабунку, катування, пригнічення і дискримінації та на досягнення «ери месіанської справедливості»¹⁶. Це, безперечно, вплинуло як на поширення ісламу, так і подальше поширення певних радикальних наративів серед найбільш архаїчних спільнот Середнього Сходу.

*Прекрасний таліб Джан тепер загинув,
Хто срібним голосом поєднував серця,
Коли він закликав нас на молитву...».*

¹⁶ див, наприклад, Esposito, J. L. (1998). *Islam and politics*. Syracuse University Press.

Вірш «Шлях» є побудованим на чіткому розділенні послідовних метафоричних дихотомій - своїх і ворогів, миру і війни, свободи і рабства, ясності і двозначності, шариату і демократії (порядку і хаосу), світла і тіні, і таким чином - добра і зла. Це є традиційним для радикального партикуляристського сприйняття.

Водночас, тут присутній мотив піклування, що виражений в незвичному, популістському кліше *«побудували мости і дороги»* поруч із традиційною метафорою *«захистили батьківщину»*.

Вірш Сабержана «Зруйновані стіни» цікавий насамперед тим, що його автор є діючим бійцем підрозділу Талібану. Але також він відрізняється складністю і соціокультурною вкоріненістю використаних метафор.

Автор оперує метафорою сакральної, прикрашеної прекрасними квітами стіни, яка відділяє життя від смерті, війну від миру, хаос від порядку. Непорушність цієї стіни забезпечують та зберігають небесні ієрархії, відображенням яких в земному світі є сільськогосподарські громади, де метафорою стіни слугує польова межа.

Автор використовує пряме порівняння: як небесні стіни руйнуються через руйнування небесних ієрархій (*«коли зірки відриваються від Місяця»*), так і межі опиняються під загрозою, коли локальні ієрархії руйнуються під ворожою атакою, що призводить до знищення звичного способу життя. Виправлення цієї загрозової ситуації автор вбачає в надії на господа та скорому втручанні вищих сил.

Отже, ми маємо справу з однією з форм есхатологізму, притаманного замкненим партикуляристським ієрархічним спільнотам.

У газелі Сабержана «Я повернуся з вершин Паміру» автор оперує складною і не зовсім звичною метафорою самопожертви, коли він віддає своє життя, яке він ототожнює з любов'ю, протиставленій ненависті і здатній змінювати світ, заради життя і добробуту громади, представленої символом спраглої долини. Слід зазначити, що складність і парадоксальна краса метафор цього автора є його особливою рисою.

Сафійулла Раєд у вірші «Моя сердечна мрія» протиставляє мир і красу/гармонію, представлені в образі квітки, болю, стражданням і неволі, мріючи про можливість вчинку – *«виразно сказати»* про свою любов.

Вірш «Мінарет шахіда» Абу Іхсан Аміра є чіткою і виразною апологетикою самопожертви шахіда. Захоплення вчинком мученика висловлено за допомогою стандартного в таких випадках поетичного інструментарію – через фокусування на естетиці, опису краси мученицького акту, протиставленої буденності земного буття: *«прекрасний аромат», «солодкі пахощі», «квітка», на тлі «сірого пилу», «брудного каміння», «запаху пороху»*. Окремий акцент зроблено на любові, як на єдиній справжній мотивації вчинку, що він обов'язково буде винагородженим в наступному вічному бутті.

Вірш «Сиджу в тіні» вражає своєю трагічною щирістю. Він сповнений щирого болю та втоми від війни і насильства. Водночас, цей вірш цікавий тим, що його автор оперує переважно сучасними символами, не звертаючись до традиційних метафор, згадуючи лише загальновідомі ісламські коди.

Абсолютно зворотна ситуація з віршем «Сльози розлуки» - він просто сповнений складними традиційними метафорами, такими як *«оаза рота», «солодкий яр губ», «птаха»,*

що тікає з недружнього міста на зламаному крилі», «викрик болю, немов крик пастуха над бідолоашною жертвою», «долина самотнього серця», «хвороба, яка лише подихом здатна забрати друга», «душа дзвенить мов стріла», «пелюстки невинності», «сліди копит, що блукають в раптовій скорботі» тощо. Серед цього нагромадження складних символів важко розгледіти апологетику мучеництва, прославлення шахіда, що його насправді просуває автор у вигляді пісні скорботи.

У вірші «Господи!» автор Насім Ріаз розвиває концепцію жертвовної смерті як способу реалізації абсолютної любові, яка через недосяжність свого об'єкту не може бути реалізована в земному бутті. Смерть, таким чином, стає інструментом досягнення вічного життя в абсолютній любові. Ця концепція має стосунок до відповідної суфійської традиції. Цікавими також тут є посилання на глибоко архаїчні символи жертвоприношення.

Дуже цікавим і, загалом не дуже характерним для талібської поезії, є вірш «Як цеглини». За великим рахунком він є абсолютно сучасною розповіддю про соціальну відчуженість, про стирання індивідуальності та неможливість персонального розвитку в сучасному суспільстві споживання, де люди перетворилися на стандартизованих, однакових істот, з уніфікованими цінностями, інтересами та бажаннями, які всіх навколо намагаються переробити на свій зразок. Єдине, що видає тут прихильника релігійних цінностей, те, що автор в кінці декларує, що позаяк люди не хочуть виправлятися в земному житті, вони будуть вічно пектися в пекельному полум'ї, мов цеглини. Мабуть, не буде перебільшенням припустити, що таке бачення є логічним сучасним розвитком парадигми руху «Брати-Мусульмани»¹⁷, які відкидали неконтрольоване споживництво та дистрибутивну комуністичну моделі як руйнівні для природи людини.

Вірш «Повстанська історія» просуває дуже поширену, майже стандартну для всіх національно-визвольних наративів ідею про те, що поневолені не мають власної історії, не є частиною загального історичного процесу. Поширеність такого гатунку ідей і дозволяє, власне, ідентифікувати Талібан як національно-визвольний рух.

Варто також відзначити вірш «Прийде жовте сонце», якій є цікавим перш за все своєю драматургією, характерною для суфійської поезії, наприклад, для Фарід ад-Дін Аттара (1145-1221), одного з перших суфійських поетів, знаменитого за твором *Manṭiq-ut-Tayr* («Розмова птахів»). В цьому вірші остаточна воєнна чи політична перемога асоціюється з завершенням історії, з настанням «останнього Судного дня». Таким парадоксальним чином читач наштовхується на необхідність переосмислення всіх стандартних символів перемоги, щастя і добробуту, наведених у вірші.

Значну частину корпусу талібських віршів складають твори, присвячені дружбі. В представленій вибірці це, зокрема, вірші «Роса на піску», «Зустріч», «Поруч із другом» та «Схилений». Їхня поетика, естетика і використані метафоричні ряди можуть здатися дещо незвичними для західного читача, навіть сповненими гомоеротичного підтексту. Але тут треба розуміти контекст.

Традиційно, персидською та арабською дуже важко, практично неможливо говорити про дружбу, суворо відокремлюючись від теми любові. Така ситуація продиктована, зокрема, особливостями будови цих мов. Формально, в перській поняття «друг» і «дружба» позначаються словами «*dūst*» і «*dūstī*», що є відмінними від слів «*mahabbat*» та «*ishq*», що

¹⁷ як то описано в ґрунтовному дослідженні Wickham, C. R. (2015). *The Muslim Brotherhood*. Princeton University Press.

позначають любов і закоханість. Але при цьому, вираз «я кохаю тебе» виглядатиме перською як «*dūstat dāram*», тобто буквально, як «*ти є мені другом*».

Такий слововжиток є звичайним навіть для релігійної традиції: ще знаменитий ісламський вчений Каді Хусейн Майбуді в своєму коментарі до Корану «*Kashf al-asrār wa'uddat al-abrār*» в дванадцятому столітті послідовно перекладав арабське дієслово «*любимі*» («*hubb*») саме виразом «*dūstat dāram*»¹⁸.

Близькою є ситуація і в арабській: слова «*hubb*» або «*mahabba*» означають не лише любов у нашому значенні, але й дружбу. Звісно, і в арабській, і в перській існують десятки слів, що застосовуються для позначення різних видів любові та дружби, але в обох мовах найбільш загальноновживані та найпоширеніші слова зазвичай позначають і те і інше.

При цьому завданням поета є передати певні якості людської душі, особливості внутрішнього життя і свідомості, тобто, щось, що стосується поведінки, ґрунтуючись на зовнішніх ознаках любові та дружби.

І тут треба трохи заглибитися в ісламський контекст. Якщо шаріат фактично нічого не говорить про любов і дружбу, крім очевидних максим про любов до бога і любов до ближнього, то інші ісламські богословські течії розробляли власні вчення стосовно цих понять.

Зокрема, догматична дискурсивна філософська традиція Калам (*'Ilm al-Kalām*) вважала Бога всемогутнім дещо тиранічним верховним законодавцем, і в рамках такого сприйняття було доволі безглуздим припускати, що кволі, недосконалі, незнаючі істоти - люди - можуть любити трансцендентного Бога, так само, як не менш абсурдним є припускати, що всемогутній Бог може мати стосунки з людьми будь-яким іншим способом, як вказувати, що робити. Тобто, відповідно до вчення цієї школи, Божя любов до людини полягає в тому, що Він дає заповіді, а людська любов до Бога полягає в їхньому виконанні. З плином часу ця концепція була дещо модифікована, зокрема, любов почали інтерпретувати як трансформуючу присутність в душі. Але загальний догматичний юридизм було збережено.

Інший погляд на ці речі запропонував суфізм, якій зосереджується на моральних та духовних якостях як способі досягнення досконалості, досягненні глибокого перетворення в самій суті людської душі, зміні людського бачення себе та світу.

На відміну від догматичних богословських шкіл, суфізм був легко доступним для всіх мусульман, суфійські вчителі багато і чітко писали, засновували школи і навчальні центри, проповідували в мечетях. Крім того, найвидатнішими поетами ісламської цивілізації також були суфійські вчителі. Неймовірна популярність їхньої поезії значною мірою була зумовлена тим, що вони розповідали і співали про любов і дружбу, тобто про те, що завжди цікавило і захоплювало людей¹⁹.

Найвідоміший із суфійських поетів, принаймні в західній культурі, Румі (1207-1273), був чудовим розповідачем історій та одним із найзначніших духовних вчителів в історії Ісламу. Його слава і вплив, разом з іншими суфійськими поетами, поширювалися по всьому перському світу та далеко за його межі, - від Балкан і Туреччини, через Іран і Центральну Азію, покриваючи весь Індійський субконтинент, включаючи Афганістан і Пакистан, де поезії Румі і

¹⁸ див. Chittick, W. C. (2012). Friendship and Love in Islamic Spirituality. *ISOC Focus*, 2(3), 7-12.

¹⁹ як те вказано, наприклад, в Asani, A. S. (1988). Sufi poetry in the folk tradition of Indo-Pakistan. *Religion & Literature*, 81-94.

досі залишаються частиною повсякденної розмовної культури²⁰. В арабському світі подібну роль відіграв єгипетський поет-суфій Ібн аль-Фарід (1181-1234), який виділяв любов як ключ до всіх людських і божественних стосунків.

Тобто, у контексті Корану та ісламської духовності взагалі любов і дружба є єдиною реальністю. Ця реальність - це і є сам Бог, що він створив Всесвіт з любові, і водночас створив людей на свій образ, отже, любов стосується і самих людей. Люди мають схильність і потребу любити і дружити від природи, і вони можуть і мають любити Бога від щирості свого серця, а не просто за його щедрості та благословення. За такого розуміння реальність любові пронизує все земне існування і спонукає людей до споглядання краси та пошуку гармонії.

Здебільшого люди забули, що саме вони по-справжньому люблять, тому постійно розчаровуються у своїй любові. Причина втрати людсьми здатності любити полягає в тому, що єдина реальність любові стала фрагментованою, і це заважає їм бачити, що весь Всесвіт розігрує гру любові. Намагаючись допомогти людям розгледіти справжню любов посеред пануючого в земному житті безладдя, Бог посилає вчителів, завдання яких - навчити людей любити, показуючи їм красу світу. Навчаючись любити, люди навчаються по-справжньому любити Бога, і відповідно, любити і своїх ближніх.

Саме в такий парадигмі і розвивається традиційна поетика дружби і любові, яка концентрується на естетичному боці їхніх проявів – на зовнішній красі, привабливості, що вони пов'язані з іншими переживаннями людини.

Отже, як мінімум, не треба дивуватися, якщо автори пишуть про друзів і дружбу, концентруючись на зовнішній естетиці та використовуючи при цьому епітети, що стосуються любовних переживань - ці поняття для людини місцевої традиційної культури є схожими, а пошук краси і гармонії є іманентною рисою ісламської духовності.

Власне, говорити про талібську поезію в контексті традиційної перської та суфійської поетичної традиції можна нескінченно. В кожному вірші можна відстежити принаймні чотири, - а в окремих випадках і до восьми, - сенсових шарів, передати які в одному перекладі є практично неможливим завданням, зважаючи на специфіку пуштунської мови, вражаючи кількість запозичень, прямих і прихованих посилань на перську поетичну традицію, та відсутність в багатьох випадках повноцінних лінгвoseмантичних відповідників.

При цьому, слід зважати на те, що Афганістан, як і весь Середній Схід, є країною висококонтекстної культури²¹. Тобто, самі по собі слова там важать менше за позавербальні символи, підтекст, конотації та контекст, в якому їх було сказано.

При перекладі ми намагалися максимально зберегти символічні та метафоричні конструкції, позаяк саме вони найкраще віддзеркалюють специфіку сприйняття та світогляду авторів, а також соціальний і культурний контекст, в якому ці твори було народжено. В тих випадках, коли власні імена було використано не як ідентифікатори конкретної особи, а для позначення сутностей чи загальних якостей, їх було перекладено як позначувані якості чи сутності, щоб запобігти надлишкової двозначності.

²⁰ див, наприклад, Mojaddedi, J. (2012). *Beyond dogma: Rumi's teachings on friendship with God and early Sufi theories*. Oxford University Press.

²¹ В рамках концепції, викладеної в Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. Garden city. NY: Anchor.

Бійці Талібану в провінції Нангархар, 2019.

Чи всі кішки сірі у сутінках війни, або спроба порівняльного аналізу культурного продукту різних радикальних насильницьких рухів

В контексті поточного аналізу є сенс окремо порівняти поезії Талібану з поезіями інших радикальних насильницьких рухів.

Перш за все це має бути Ісламська держава (ІД), яка використовувала схожу ісламістську риторичку. Поетичний доробок ІД найбільше відомий за *нашидами* – мусульманськими співами, які традиційно виконуються чоловічим вокалом соло або в хорі без супроводу музичних інструментів.

З точки зору естетичної моделі, що її експлуатувала ІД, майже зразковим є нашид *Dawlat al-Islam Qamat* («Народе мій, настав світанок»), якій став неофіційним гімном Ісламської держави.

Народе мій, настав світанок (*Dawlat al-Islam Qamat*)

Народе мій, світанок настає, довгоочікувана перемога стає неминучою,

Ісламська держава виникла на крові праведників,

Ісламська держава виникла внаслідок джихаду благочестивих,

Що вони віддали свої душі в праведності, в постійному переконанні

У можливості встановлення релігійного ладу, де пануватиме закон Господа світів.

Моя славетна умма, прийми добру новину про близьку перемогу і не зневірюйся.

Ісламська держава виникла і показала велику могутність.

Вона виникла у славі, і період її становлення закінчився,

Вірні чоловіки, що не бояться війни,

Вони створили вічну славу, яка не загине і не зникне.

Моя Умма, Бог наш Господь, він прийняв нашу кров,

Бо перемога не дарується інакше, як кров'ю мучеників,

Які витратили свої життя, сподіваючись на свого Господа в Обителі Пророків.

Вони віддали свої душі Богові, принесли себе в жертву в ім'я віри.

Люди, які віддають і дарують, - це люди досконалі і горді.

Моя Умма, прийми добру новину: зійшло Сонце стійкості.

Воістину ми велелюдно рушили до вершин: до слави освяченій віками,

Щоб ми могли повернути божественне світло, віру і славетну силу,

Завдяки людям, які залишили цей світ і досягли безсмертя.

І відродили Умму для вічної слави та впевненої перемоги.

Фактично, тут не використано жодних специфічних метафор чи символів, крім загальновідомих мусульманських, та символіки перемоги і жертвності. Що вказує на універсальність наративу та зверненість його до широких верств суспільства, а не локальної спільноти чи конкретної соціальної бази руху.

Ще виразніше в цьому контексті виглядає знаменитий нашид *Salil as-Sawarim* («Дзвін шабель»).

Дзвін шабель (*Salil al-Sawarim*)

З Богом, брати!

Прокинься, брате, стань на шлях спасіння!

Крокуймо разом проти ворогів!

Хай світло слави проллється на наші обличчя,

Які вклоняться лише перед Богом.

Дзвін шабель – то наша пісня спротиву

Дороговказ боротьби тих, хто у вічному пошуку,

Під нашим натиском падають тирани,

А клич перемоги розносить луною!

Наша віра славна свободою від тиранії,

Прийшов час очищення для мого народу,

Настав час стати на шлях боротьби і перемоги

Або загинути в боротьбі з ворогом.

Дзвін шабель – то наша пісня спротиву

Дороговказ боротьби тих, хто у вічному пошуку,

Під нашим натиском падають тирани,

А клич перемоги розносить луною!

На нашому знамені майорить призов істини,

Що визначає нашу долю і направляє на ворога.

Ми не оплакуємо загиблих захисників –
Вони отримали кращу долю від Господа.

Дзвін шабель – то наша пісня спротиву
Дороговказ боротьби тих, хто у вічному пошуку,
Під нашим натиском падають тирани,
А клич перемоги розносить луною!

Як не дивно це виглядає, але фактично, ми маємо справу зі змістовним, структурним і сенсовим аналогом «Марсельези» - піснею борців за універсальні людські права, соціальну справедливість і проти будь-якого пригнічення. Тобто, ми знову маємо справу з виразно універсалістським наративом.

Інший популярний нашийд ІД *Anana al'Abtal* («Ми герої») є цікавим з багатьох точок зору. По-перше, він дещо відрізняється від звичайного, традиційного гармонічного устрою нашидів – нагадуючи скоріш військовий марш. По-друге, його мотиваційна складова полягає в освітньому, так би мовити наповненні: там перелічені герої та історичні постаті, які мають стати взірцем для бійців. І, власне, це і є найцікавішим.

Ми герої (*Anana al'Abtal*)

Ми хоробрі! Ми не здамося! Ми переможемо, або помremo!

Ми справжні герої, ми не схилимо чола,
Вічність нашої духовної цілі вища за наші життя.
Халід ібн аль-Валід був наче лев посеред битви,
Арудж Барбаросса був наче акула посеред хвиль.

Ми справжні герої, і наші голови не схиляться,
Вічність нашої духовної цілі вища за наші життя.

Абу Бакр ас-Саддік є нашою незабутньою гордістю,
Усман ібн-Афан та Алп-Арслан, Мухаммад Фатіх,
Юсуф ібн Ташфін та Сулейман Какуні –
Нехай про їхню славу згадають хрестоносці та поганці!

Ми справжні герої, ми не схилимо чола,

Вічність нашої духовної цілі вища за наші життя.

Наша віра – Іслам – джерело нашої мужності,
Наша віра – як місяць, що висвітлює наш шлях посеред темряви,
Ми віримо, що аль Фарук Умар ібн аль-Хаттаб є взірцем мужності,
А аль Ханса бинт Амр ас-Суламійя – взірець гідності.

Ми справжні герої, ми не схилимо чола,
Вічність нашої духовної цілі вища за наші життя,

Алі під чорним прапором був твердий в битві Бадрі,
Його вороги зрозуміли, що таке стійкість,
Абдуллах ібн аз-Зубайр не боявся важкого шляху,
А Хамза аль-Хашімі не дарма зветься «Левом Аллаха».

Ми справжні герої, ми не схилимо чола,
Вічність нашої духовної цілі вища за наші життя.

Наш дідусь емір Мухаммад Абд Аль-Карим аль Хаттабі звільнив Марокко,
Умар аль-Мухтар знищував ворогів як лев,
Абдул Гамід бін Бадіс разом з іншими алжирськими героями,
Майорять перед нами у величних променях небесного світла.

Ось чому ми справжні герої, і ми не схилимо чола,
Бо вічність нашої духовної цілі вища за наші короткоплинні життя!

Крім очевидно доречних побратимів Пророка – як то Алі під чорним прапором та великий завойовник Халід ібн аль-Валід, - це пірат Баба Арудж Барбаросса та очільники алжирського та лівійського повстань Абд аль-Крим та Умар аль-Мухтар – що має вказувати на схвалюваний інструментарій. Також цікавим є наявність серед взірців поетеси аль Ханса – жінки, що не дуже відповідає «маскулінному міфу» про ІД, а також реформіста Абдул Гаміда бін Бадіса, що вказує радше на ліворадикальну революційну, а не релігійно-консервативну природу руху.

Отже, попри поверхневу схожість, ми маємо принципово відмінну картину. Наратив ІД є виразно універсалістським, на відміну від партикуляристського наративу Талібану. У своїх поезіях ІД звертається до невизначеного кола осіб, до якомога ширшої аудиторії, не

обмежуючись локальною спільнотою, апелюючи до всім зрозумілих символів, метафор і героїв. Тому символний і метафоричний простір стає обмеженим, позаяк не є прилаштованим до жодної розвиненої культурної традиції.

Більше того, ІД конструює власну «винайдену» традицію, тому вводить власні культурні символи, термінологію (наприклад, «хрестоносці») та вибудовує свій власний ряд героїв. Це перевизначення термінів, введення власних ритуалів є характерним для практик соціального конструювання, зокрема, для тоталітарних деструктивних культів.

Якщо Талібан концентрується на національно-визвольному наративі, ідеї захисту та звільнення своєї батьківщини, то ІД спрямоване на експансію, на агресивне поширення своїх ідей і цінностей.

Ця різниця, між іншим, також простежується і у візуальних матеріалах обох рухів: якщо таліби переважно фотографуються статично або в побутових сценах, з короткоствольною зброєю, яку тримають не в бойовому положенні, демонструють відсторонення від тіл ворогів з концентрацією на невинних жертвах серед своїх, то бойовики ІД поширюють зображення, де вони перебувають в русі, тримаючи в руках в бойовому стані довгоствольну зброю, яка є продовженням їхнього руху, їхньої дії, що доволі однозначно символізує тенденцію до експансії, також вони активно поширюють зображення мертвих ворогів та ігнорують власні втрати.

Таліби святкують захоплення урядового вертоліту, серпень 2021.

Такий самий потяг до агресивної експансії можна також простежити і в матеріалах бойовиків самопроголошених Л/ДНР – та сама максимально довга зброя, ті самі агресивні

активні пози, таке саме поширення, майже смакування зображень матеріальних та людських втрат противника.

І це, власне, найцікавіше з точки зору аналізу природи руху ІД. Бо і використана стилістика, і естетична модель, і згадані героїчні персонажі лише дуже умовно можуть бути визначені як символи ісламу чи «релігійного дикунства», за звичкою приписуваного ІД, як і всім ісламістським рухам.

Більшість показників вказує на те, що ІД більш коректним є розглядати як (пост)класичний ультралівий міжнародний насильницький рух, що успішно паразитує на демагогії «соціальної справедливості» в окремо взятому соціокультурному просторі, ніж як архаїчних релігійних консерваторів.

Російський найманець Олександр Пономаренко, 2014.

Російський найманець Володимир Андросик, 2014

Такому визначенню, між іншим, є багато доказів: взяти хоча б проведену на територіях ІД в 2016 масштабну кампанію з вакцинації проти поліомієліту.

Нагадаю, після того, як наприкінці 2013 - початку 2014 в Сирії було виявлено кілька десятків випадків захворювання на поліомієліт, світові ЗМІ почали активно обговорювати зростання епідемічної небезпеки у світі, зокрема у зв'язку з масовим переміщенням мігрантів та біженців з конфліктних регіонів, з Сирії та Іраку. В лютому-березні 2015 розпочався процес багатосторонніх переговорів про надання вакцин проти поліомієліту на території, які контролює ІД. А вже з весни 2016 почалася масова вакцинація населення цих територій (в першу чергу, трьох провінцій Іраку та двох Сирії). І не лише від поліомієліту, а й від коклюшу, свинки, краснухи, яку проводила так звана «Медична служба Ісламської держави»²².

Очевидно, що ця практика кардинально відрізняється від ставлення до вакцинації і до сучасної медичної допомоги взагалі, що її практикують інші радикальні ісламістські угруповання, наприклад, Талібан чи аль-Каїда (які відомі неодноразовими вбивствами епідеміологів в Афганістані та Пакистані).

Також цікаво порівняти творчий доробок Талібану та ІД з творчістю «руського міру», представленою поетами-аматорами з самопроголошених територій Л/ДНР.

В набагато більшому ступені, ніж поезія ІД, низова, аматорська поезія Л/ДНР характеризується збідненістю метафор та звуженістю символічного простору. При цьому для неї напрочуд характерним є показове аматорство, неповнота рими та ритміки, широкі

²² див., наприклад, архів медичних документів ІД на сайті Social Transformation Group: Social Transformation Group. (2020). *IS Medical Affairs 2014-2017 Dataset*, Retrieved from <https://stgroup.in.ua/index.php/en/documents-for-everyday-use/isis-everyday-docs/is-medical-affairs-2014-2017>.

застосування примітивних дієслівних рим, вторинність та неприховане епігонство, невикоріненість мови та метафор, хаотичний пошук інтонаційності, нав'язливе повторювання зразків пропагандистської поетики радянського часу.

Про це свідчать приклади аматорської поезії, що були розповсюджені в групах підтримки бойовиків Л/ДНР в період 2014-2019.

Наприклад, вірш невідомого авторства, що найімовірніше є модифікованою стереотипною епітафією з набору, пропонованого ритуальними агенціями з центральної Росії, в різних варіаціях зустрічається в групах підтримки донецьких бойовиків:

Суворий, мужній і рішучий
Ти зіркою повстав могутньо.
І вже не скориться Донбас,
Якщо ти захищаєш нас!

Примітивність його форми і змісту може посперечатися хіба що з іншим віршом – також твором невідомого автора, присвяченого пам'яті російського найманця Арсена «Мотороли» Павлова, широко розповсюдженого в пабліках підтримки бойовиків:

З вірою в Бога,
Донбасу - перемога!
Як герой загинув він,
Але вічно він живий!
Вбивцям його -
Навіть імені нема,
Ніхто їх не згадає,
І прокляття над всіма!

Ще більш примітивним є вірш іншого невідомого автора з того ж приводу (пам'яті Арсена «Мотороли» Павлова), що також набув неабиякої популярності в спільнотах підтримки бойовиків:

Він рухомий правдою,
З'явився на Донбас,
Був воїном хоробрим,
Загинув тут, за нас!

Вірш московського поета-аматора Михайла Предзімного «Павлу Дрьомову посвящается» з його циклу «Руская весна», що був широко розповсюдженим в пабліках підтримки бойовиків, є набагато більш художнім, принаймні з технічної точки зору, але при цьому має неприховані ознаки наслідування «радянської громадянської лірики»:

В кулак пальці зажаті: не туги і не смутку!

Боротьба ще триває! Це початок здобутків!
Стерта точка повернення, всі згоріли мости,
Дорога була плата! Нам не можна не йти!

Світогляд малої замкненої групи, оточеної ворогами, дуже добре відображений у вірші поетки-аматорки Поліни Усенко. Цей вірш було присвячено пам'яті проросійського бойовика Олексія Мозгового, і він в період 2015-2017 був доволі широко розповсюдженим, попри свої сумнівні художні якості:

Міркують знову за бугром,
Як рускім людям треба жити,
Кого прибрати, кого вбити
І кого знову шанувати.
Бажає Захід кров пролити
І душі руску погубити,
Щоб всіх незгодних придушити,
І чесний суд заборонити.

Потужна радикалізація у формі дегуманізації противника, невибіркове застосування знецінювальних, образливих та навмисно спотворених словоформ по відношенню до цілого народу, використання невідворотних часових форм («напевно», «назавжди») для підкреслення вигаданої необерненності скоєного «злочину», віддзеркалилася у тексті російського поета-аматора Ніколая Вихіна «*На смерть Гіви*», що його активно цитували у спільноті проросійських бойовиків²³:

Пишу нащадкам я рядки ці,
Пишу для Вічності вердикт:
Герої після смерті світять -
Іуда і живим смердить...
Як хибний приклад всім європам,
На всі прийдешні віки
Ганебні увійдуть хоХлопи,
тепер напевно, назавжди...
Рухомих мертвяків марення -
Кошмар, імлу вони несуть,
І трупним сопухом зотління,

²³ також його було опубліковано у спеціальній збірці на сайті КПРФ https://kprf.ru/media/filestorage/newsstory/f8b240_givi.pdf.

Смердить від виродків-іуд...

Виключенням, яке втім лише підкреслює загальне правило, виглядають вірші більш-менш професійних літераторів, які воювали в лавах проросійських бойовиків. Якщо їхні твори виглядають технічно більш досконалішими, ніж вірші маловідомих чи зовсім невідомих локальних поетів-аматорів, то їхня вторинність, неприховане намагання відтворити радянську естетику періоду «*великої вітчизняної війни*», а також періодів радянсько-афганської та російсько-чеченської воєн, є очевидними.

В цьому контексті показовою є творчість нижегородського журналіста і бойовика ДНР Ігоря Грача:

Землі третину взяли рік тому.

А дві третини – ще під ворогами.

І втому від чекання на війну

Ми гасимо горілкою

Й байками.

Заслабла обеззброєна рука.

Чекали миру?

Ось і дочекались.

В закинутих подалі рюкзаках

Тьмяніють закривавлені медалі...

Загалом, автори Л/ДНР також – як і Ісламська Держава - намагаються оперувати наборами універсалістських символів, які мають бути зрозумілими широкому загалу, але роблять це дуже невдало, недолуго імітуючи радянську пропаганду, і тому як в художньому, так і в пропагандистському плані програють навіть ІД.

Теоретично, можна було б припустити, що спостережувана недолугість і примітивність поетичної творчості адептів радикального насильницького руху «руського міру» є лише показником його недорозвиненості, і за кілька років це культурне відставання буде надолуженим. Але практика демонструє іншу тенденцію. Наприклад, т.зв. «Придністровська молдавська республіка» існує з 1990, але і надалі продукує тій самий культурний продукт, взірцем якого є вірші поета-аматора українського походження, професійного військового, ветерана війн в Придністров'ї, Південній Осетії, Абхазії, Чечні, члена спілок письменників Росії та Придністров'я, автора 8 поетичних збірок, лауреата першої премії літературного конкурсу імені Аксакова 1996, лауреата Всеросійської літературної премії «Традиція» 2001, дипломанта Всеросійської літературної премії імені Суворова 2015, лауреата національної премії «Золоте перо Русі» Александра Вирвіча:

Ми прийшли сюди не за-для слави,

Гроші не приваблювали нас.

Просто є проблеми у держави,

А в статуті слово є: «Наказ»...

Тобто вже тридцять років ми бачимо ту саму стилістичну примітивність, мілітаризм, неворітність в локальні традиції, недолугі намагання наслідування найпоширеніших кліше радянської пропагандистської літератури. Отже, гадаю, не варто очікувати «культурного вибуху», чи то навіть взагалі якогось культурного розвитку від цих спільнот.

Загалом, такий специфіці проявів «руского міра» має пояснення, яке лежить в царині формування російської ідентичності в посткомуністичну добу.

Антропологічна катастрофа²⁴, яка сталася в радянському суспільстві на початку 1970-х, і яка була невідворотним результатом спроб побудови «нової соціальної сутності – радянської людини» за допомогою репресивних інструментів соціального конструювання, значно ускладнила відновлення традиційних ідентичностей на пострадянському просторі.

Через низку різних причин ця катастрофа найбільше зачепила саме російський народ, зробивши процес формування нової російської ідентичності чи не найскладнішим серед усіх народів колишньої імперії, де відновлення ідентичностей відбувалося переважно через поширення національно-визвольних наративів.

На жаль, процес конструювання нової, посткомуністичної російської ідентичності пішов найпростішим шляхом – формування штучних конструктів з уламків російського імперського та радянського шовінізму, реваншизму та іредентизму. Тому, безперечно, є раціональні пояснення та об'єктивні причини, але в результаті ми маємо російське суспільство в поточному стані, яке продукує, в тому числі, відповідні культурні продукти.

Згадані соціальні відмінності різних радикальних насильницьких рухів і зумовлюють різницю їхніх культурних продуктів. Але при цьому вони також вказують на більш глибокі соціальні відмінності чи спорідненості між їхніми представниками.

Зокрема, можна простежити певну близькість культурних проявів ІД та «руского міра», але суттєві відмінності обох цих рухів від Талібану, а також, наприклад, аль-Каїди. Це має вказувати на відповідні соціальні рушії, що призвели до появи та поширення цих рухів, але водночас пояснювати, яким чином між ними можуть вибудовуватися комунікації: чи можуть вони відбудовувати усталені союзи, обмінюватися соціальною та мобілізаційною базою, перебувати в стані перманентного конфлікту тощо.

На відміну від схожих питомим універсалізмом ІД і «руского міру», мабуть, найближчими до партикуляристського Талібану є творчі прояви аль-Каїди. Єдина відмінність між ними полягає в тому, що у віршах та співах аль-Каїди присутні експансіоністські мотиви²⁵, яких немає у талібів. Це, ймовірно, пояснюється тим, що аль-Каїда є рухом консервативно-революційної спрямованості²⁶, на відміну від національно-визвольного руху талібів.

²⁴ як на те вказував російський історик і соціолог Ю. Афанасьєв та ряд інших дослідників, див., наприклад, Хоружий, С. С. (2019). О нравственной катастрофе и миссии регистратора. *Вестник Свято-Филаретовского института*, (31), 54-94.

²⁵ як це описано, наприклад, в Kendall, E., & Khan, A. (2016). Jihadist propaganda and its exploitation of the Arab poetic tradition. *Reclaiming Islamic tradition: Modern interpretations of the classical heritage*, 223-246.

²⁶ див., наприклад, ґрунтовну монографію Kendall, K. E. (Ed.). (2018). *Reclaiming Islamic Tradition: Modern Interpretations of the Classical Heritage*. Edinburgh University Press.

Отже, ми маємо чимало причин вважати поезію талібів такими, що суттєво відрізняються від аналогічних культурних продуктів інших радикальних рухів.

Поезія талібів має питому відмінну естетику і символізм, їй притаманні традиційні мотиви мужності в боротьбі із зовнішнім загарбником, локального патріотизму, оплакування жертв тощо. А вільне оперування традиціями пуштунської, перської і особливо суфійської поезії робить її напрощуд цікавою і багато в чому унікальною.

Бійці Талібану ласують морозивом в Кабулі, серпень 2021.

Заключні зауваження

Загалом можна сказати, що у віршах талібів ми можемо побачити віддзеркалення їхнього світогляду та сприйняття навколишніх соціальних процесів через призму сприйняття культурного різноманіття традиційних локальних пуштунських спільнот.

Наратив талібських поезій є дуже персоналістським і партикуляристським, він спрямований до членів своєї спільноти і спирається на набори символів, зрозумілих перш за все, членам локальної громади та своєї племінної групи.

Зокрема, характерним є використання родових пуштунських імен в якості загальних імен для позначення якостей героїв віршів, так наприклад, традиційними персонажами віршів стають: Джанан – серце, душа, Залман – юнак, Білал – сповнений прагнення, Шакіб – жертвний подвижник, тощо. Члени місцевих громад не сприймають ці імена як власні імена конкретних осіб, а як загальні, що позначають абстрактних героїв художніх творів з певними якостями.

Поезії побудовані на прямому зверненні авторів до певних спільнот, кого автори вважають важливими у своїй світобудові. Це, в першу чергу, самі таліби, їхні друзі і товариші, узагальнений «народ Афганістану» («*діти Хорасану*»²⁷), афганська земля, батьківщина, та вороги.

Образ таліба, як він сконструйований у віршах представників цього руху, це - молодий, тендітний красень-юнак, що прагне навчання, серце якого сповнене любові, він втомлений від страждань, але водночас він захоплений мрією, а тому сповнений рішучості.

Його підкреслена тендітність і показна слабкість має продемонструвати непереможність його мрії, ідеї, заради якої він бореться – ідеї свободи і незалежності батьківщини під владою шаріатського закону.

При висвітленні образу муджахіда велику увагу приділено двом ключовим темам - темі дружби і братерської любові та темі самопожертви.

Тема самопожертви переважно розкривається через захоплення красою, гармонією вчинку шахіда, яка передається через символи прекрасного аромату, що він залишає по собі, яскравого кольору його крові, схожого на квітку, потужну міць старого дерева посеред молодого саду як символу непереборної волі, зеленої трави та стиглої пшениці посеред випаленої сонцем рівнини як символу вічно відновлюваного життя, а також через посилення до вічності історії проти швидкоплинності життя, та до естетики ісламської есхатології.

Дружба і братерська любов описується за допомогою традиційної символіки персидської поезії, яка для західного читача може здатися навіть гомоеротичною. Насправді, мова йде про сфокусованість на естетиці та переживаннях героя²⁸.

Теми краси, самопожертви та братерської любові поєднуються в наскрізному для талібської поезії образі Таліб-джана – тендітного молодика неймовірної краси, якого всі хочуть попестити, поцілувати, погратися з його гарним довгим кучерявим волоссям, зазирнути

²⁷ Хорасан, як він згадується в локальному фольклорі, має стосунок не так до провінцій сучасного Ірану, скільки до Великого Хорасану – «землі, де сходить сонце» - історичного регіону, що включає в себе території сучасних Ірану, Афганістану, Туркменістану, Узбекистану і Таджикистану.

²⁸ див., наприклад, Al-Ghazali, I. (2010). *The Duties of Brotherhood in Islam*. Kube Publishing Ltd.

в його смарагдові (чи чорні) очі, пригорнутися до його плеча, голос якого зачаровує, коли він закликає на молитву чи до бою.

Таліб Муаз, літо 2019.

Образ батьківщини - різноманітна, але проста земля, чорні гори, зелені лани, сірий пил, кам'яністі поля, маленькі, непоказні будинки, небагаті мечеті, але вони є дорогими для місцевих мешканців і складають єдину основу їхнього життя.

Образ народу є гранично абстрагованим і об'єктивованим. Якщо таліб, муджахід є активним суб'єктом, який пише історію, має особисті риси характеру і яскраву історію життя, то народ є просто елементом ландшафту, пасивною масою, яка страждає в поневоленні, гине від рук агресорів і ворогів, чекає на звільнення, зустрічає своїх рятівників, співає і танцює, потребує захисту і порятунку.

Ворог є сильним, підступним і хитрим, добре організованим і навченим, підготовленим і озброєним, але його ідеї є руйнівними і хибними, тому його доля – програти, як програвали всі вороги на землі Афганістану.

Також у віршах ми бачимо потужну і системну радикалізацію, спричинену війною: заклики до джихаду, домінування, просування образів мужності, символи війни, наполегливе розділення на своїх і чужих²⁹. Радикалізація проявляється як критичне звуження простору рішень та зменшення реакцій на різноманітні зовнішні виклики («не дайте себе обманути», «не йдіть на компроміси» тощо).

Водночас, ці індикатори радикалізації представлені переважно в непрямій - символічній і метафоричній формі, що свідчить про те, що попри вплив війни, радикалізація не є ключовою ознакою цієї спільноти і не є однаковою для всіх представників спільноти.

Прямими ознаками радикалізації можна вважати заклики до вбивства («вбий загарбника», наприклад) та джихаду. Їх не так багато і вони в більшості випадків представлені у формі жертвовного захисту свободи.

Світ таліби бачать партикуляристським, поділеним на ієрархії, де кожен має своє місце і функції, що вони визначають його соціальні права і обов'язки. Індикаторами цього виступають есхатологічність сприйняття, ділення на своїх і чужих, порядок і хаос, добро і зло³⁰.

Сприйняття талібів в значному ступені ґрунтується на культурних символах перської доби – вони широко використовують притаманні традиціям персидської поезії символи і метафори, а також застосовують регіональні соціокультурні символи (Місяць і зірки, наречена-квітка, смерть-весілля, кров-викуп, листя-рани, птахи-мир, тощо). При цьому, рівень оперування метафорами і символами не є однаковим для різних представників спільноти.

Водночас, можна побачити вплив глобальної культури, зокрема в появі популістських («побудували мости і дороги») та націоналістичних і гомофобних («боротися з природою», «віє західний вітер», тощо) кліше³¹. Варто зазначити, що найбільш радикалізовані представники спільноти найбільше перебувають під впливом спрощувальних позаконтекстних кліше.

Тут цікаво зауважити, що ступінь радикалізації корелює із рівнем модерності метафор: чим більш модерними є метафори, що ними оперує автор, тим більш радикальними є його заклики, а для найбільш архаїчних авторів радикалізація притаманна в значно меншому ступені. При цьому варто зазначити, що для архаїчних племінних спільнот ісламський заклик є також закликом модерним, спрямованим на звільнення людини від традиційних соціальних ролей і складних зобов'язань на користь персональної відповідальності виключно перед богом. Це пояснює радикалізацію текстів, які оперують ісламськими символами.

²⁹ індикатори радикалізації описано, зокрема, в García Magariño, S., & Talavera Cabrera, V. (2019). A Sociological Approach to the Extremist Radicalization in Islam: The Need for Indicators. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 21(1), 66-83.

³⁰ див, наприклад, Janmaat, J. G. (2011). Social cohesion as a real-life phenomenon: Assessing the explanatory power of the universalist and particularist perspectives. *Social Indicators Research*, 100(1), 61-83.

³¹ індикатори популізму описані, зокрема, в Rooduijn, M., & Pauwels, T. (2011). Measuring populism: Comparing two methods of content analysis. *West European Politics*, 34(6), 1272-1283.

Прагненнями авторів є свобода, справедливість і мир. Коли автори розмірковують про інструменти досягнення своїх прагнень, вони найчастіше згадують війну, божественне втручання, а також звертаються до цінностей і норм, вищих за локальні групові нормативи («краса», «гармонія» тощо). Чим складнішою сукупністю метафор здатен оперувати автор, тим ймовірніше він звертається до універсальних цінностей як до інструментів досягнення мети.

Отже, ми маємо справу зі складною і гетерогенною спільнотою, істотно і потужно радикалізованою, яка при цьому є міцно вбудованою в локальний соціокультурний простір та перебуває під певним впливом глобальних процесів.

Узагальнюючи, можна сказати, що радикальні насильницькі рухи, до яких можна віднести Талібан, в більшості випадків не є однорідними; в сучасних конфліктних суспільствах вони демонструють складну нелінійну еволюцію, яка залежить від їхньої вкоріненості в соціальний і культурний контекст локальних спільнот.

В умовах тривалих конфліктів радикалізація та де-радикалізація окремих груп та представників такого штату радикальних насильницьких рухів є нелінійними взаємопов'язаними процесами, що віддзеркалюють сукупність зворотних соціальних зв'язків в локальних спільнотах, які є соціальною базою таких рухів, та здатність цих рухів реагувати на зовнішні виклики.

При аналізі радикальної насильницької поведінки, і зокрема талібів, слід враховувати те, як взагалі працюють соціальні рушії колективної конфліктної поведінки у фракціонованому суспільстві, особливо, якщо його спільноти здебільшого побудовані на основі простих родинних ієрархій. Саме в такому суспільстві опинилися таліби, щойно вони вбудувалися в соціальний контекст Афганістану. А в таких випадках перемога одного агента порушує загальний комунікативний і нормативний баланс. Це неминуче призводить до обернення соціального змагання між спільнотами на конфлікт, до перетворення фракціоналізації у сектаріанство, та до швидкої радикалізації спільнот. В такій ситуації будь-який кон'юнктурний переможець стає як джерелом не-дистрибутивних, дискримінаційних привілеїв для інших спільнот, але і об'єктом колективних санкцій – через порушення традиційного балансу влади. Власне, тому у фракціонованих, трайбалістських суспільствах важливим є баланс влади, ґрунтований на специфічному колективному і елітарному консенсусі, а будь-яке його порушення, навіть символічне, призводить до конфліктів.

Також варто пам'ятати, що Афганістан є демографічно молодою країною – більше половини населення є молодшою за 20 років, тобто вони особисто не пам'ятають ані боротьби муджахідів проти радянського вторгнення в 1979-1989, ані панування талібів в 1996-2001, - все їхнє життя пройшло за часів прозахідного уряду, і навіть нещодавня історія є для них лише набором відчужених наративів в складному соціальному конкурентному дискурсі. Водночас, саме ці молоді люди і складають мобілізаційну і соціальну базу талібів, вони об'єднані загальною ідентичністю, побудованою на релігійному наративі, що той набув чітких рис національно-визвольного, при цьому, з елементами контр-елітарного та соціально-економічного популізму. І цей наратив, ця загальна ідентичність сьогодні перемагають локальну ідентичність локальну, побудовану на взаємодії традиційних трайбів, на застосуванні практик релігійної стратифікації, поширеної серед кланових спільнот Середнього Сходу та Південної Азії, т.зв. Ашрафізму та Сіїдизму, - специфічної мусульманської кастової системи, яка визначає соціальні статуси, комунікації, структуру і функції спільнот та їхніх

членів. Складні взаємодії кланових соціальних ієрархій, соціальних статусів і рангів вже багато століть є основою соціальних комунікацій місцевого суспільства.

В цьому контексті, варто зазначити, що поширюваний ісламістами радикальний ісламський заклик виглядає закликом модернізаційним, бо він відкидає соціальну стратифікацію, визначаючи долю всякої людини не стільки її походженням, її роллю і місцем в локальній ієрархії, скільки її благочестям, її стосунками з богом, що істотно розширює простір її свободи. І це також може виглядати привабливим для молоді.

Водночас, в радикальних спільнотах та в групах, що демонструють тенденцію до радикалізації, часто на індивідуальному рівні насильство сприймається і застосовується як інструмент для захисту і збереження індивідуальності в уніфікованому «ройовому» суспільстві, причому інструмент усвідомлено саморуйнівний, але останній і неунікнений. Тобто, якщо сто чи навіть ще п'ятдесят років тому насильство переважно було ознакою радикального бунту проти «запамороченого» суспільства, чи то способом досягнення (умовно суспільно-корисних) політичних цілей, то сьогодні це - засіб індивідуального захисту від тотального знищення індивідуальності, від розмиття соціальних ролей, від тотальної відмови визначення будь-якої ідентичності (від расової чи гендерної до національної і соціальної), від «перетворення людей на рій керованих штучним інтелектом комахоподібних кіберботів», що – на думку радикалів, - передбачає «цифрове майбутнє». насильство, таким чином, стає не лише певним поведінковим маркером, але і фактично перетворюється на окрему ідентичність (як агресія і власна смерть – на важливий ресурс).

Все це на лише суттєво змінює концепцію безпеки і парадигму опису радикальної поведінки, до якої ми традиційно звикли, але і складає той поточний контекст, в якому варто розглядати поєзії членів радикальних спільнот, як маркери насильницької поведінки.

Окремо варто зазначити, що зовнішнє втручання в еволюцію радикальних насильницьких рухів, зокрема, застосування штучних методів соціального конструювання, може призвести до критичних наслідків. Наприклад, в гранічно атомізованих, соціально деградованих та позбавлених традицій спільнотах, спроби конструювання конфліктних ідентичностей на основі штучно відновлених традицій можуть призвести до швидкої радикалізації, спалаху насильства та виникнення групових ідентичностей, які спрямовані на конфлікт і не передбачають порозуміння, як показує досвід ІД чи Л/ДНР.

Отже, мабуть, виходячи із сьогоднішнього досвіду, ми можемо припустити, що ідея про те, що всі етичні парадигми чи то ціннісні системи є засадничо схожими і можуть бути принаймні взаємно зрозумілими, а базовані на різних ціннісних системах конкуруючі мотиваційні моделі, інакше кажучи, «правильні» і «неправильні» точки зору, можуть бути редуковані одна до одної за допомогою послідовності раціональних аргументів - є певним шталтом раціоналістської ілюзії.

Досвід переконує: існують такі ціннісні системи, що вони не тільки не є поєднуваними, а навіть не є зрозумілими для носіїв інших етичних парадигм. І відповідно, базовані на незрозумілих/неприйнятних ціннісних системах мотиваційні та поведінкові моделі не можуть бути жодним чином редуковані до зрозумілих/прийнятних моделей за допомогою послідовності раціональних аргументів чи процедур.

Спостережувана різниця є настільки разючою, що іноді при спілкуванні з носіями відмінних ціннісних систем виникають сумніви, чи насправді людська істота є перед тобою.

Звідси випливає багато цікавих запитань та висновків. Наприклад, щодо меж придатності загальних теорій, наприклад, теорії спільного блага при прийнятті колективних рішень і щодо потреби побудови відповідних моделей комунікацій та прийняття колективних рішень в кластеризованому конфліктному середовищі, в тому числі, щодо критичних обмежень застосування методів нешевської теорії ігор, щодо т.зв. пресловутої «інформаційної безпеки», і зокрема, можливості і доцільності контролю джерел інформації та впливу такого контролю на сталість соціальних кластерів, щодо можливості і доцільності дискусій з носіями інших етичних парадигм, в тому числі - (контр)пропаганди, тощо.

Поки ці концептуальні запитання потребують свого розв'язання, ми потребуємо рішень, від яких залежать життя та добробут людей. Зокрема, рішень щодо можливості, доцільності та специфіки комунікацій з представниками тих чи інших груп і спільнот, що їх ми ідентифікуємо як конфліктні чи радикальні насильницькі.

І тут культурні маркери можуть стати у нагоді.

Зокрема, аналіз творчого доробку Талібану показує, що говорячи сьогодні про талібів, ми повинні уявляти не якусь вузьку замкнену радикальну групу глибоко індоктринованих релігійних екстремістів, як це було в середині 1990-х, а складний і динамічний конгломерат гетерогенних спільнот, глибоко вкорінених в поточну структуру афганського суспільства. Ми маємо справу з питомими представниками дуже високо-контекстної Середньосхідної культури з дуже різноманітним простором соціокультурних практик, з якими непросто розмовляти, яких важко зрозуміти і ще складніше взаємодіяти і домовлятися, - особливо нам, представникам світу, якій йде шляхом зниження контекстів та спрощення дискурсу в трансформаційному середовищі. Але таліби, на відміну від споріднених агресивно-експансіоністським духом ІД та «руського міру», не прагнуть нашого повного знищення та тотального руйнування нашого світу, на уламках якого представники цих міжнародних радикальних насильницьких рухів хочуть збудувати дещо абсолютно чуже і вороже для нас.

І саме виходячи з такого бачення і варто планувати не лише комунікації з ними чи представниками аналогічних спільнот або вибудовувати багатосторонні стратегії примирення в Афганістані, але і розглядати власні стратегії де-радикалізації, враховуючи чужий тривалий травматичний досвід.

Поезії талібів 2019-2021

Газель (Абдул Рашид Камран)

Я у цілому світі не бачив завітної мрії,
Я ніде не побачив людини, що вільна від горя.

Коні розуму втомлені.
В шаріаті я шкоди не бачу.

Той, хто прагне зірок, полишаючи землю,
той сліпий, що не бачить ні світу, ні себе.

Окупант переможно крокує чужою землею,
поки він не побачить могилу і цвинтар.

Вбий загарбника, потім подумай про совість,
що її не побачиш тепер на афганських теренах.

Край страждань! Що зробив для своїх ти людей?
Де така ще існує у світі місцина?

Горді голови тут перемелює в пил,
ані згадки, ні імені не залишаючи людям.

(березень 2021)

غزل

پوره دنيا کي مي ارمان و نه ليد
چيرته بي غمه مي انسان و نه ليد

د عقل اسپې هسې سترې شولې
په شریعت کې مې تاوان و نه لید

یو څوک له ځمکې نه سپورمې ته لاړو
په سترگو ږوند دی لا پې ځان و نه لید

امریکا هغو شازلمو ماته کړه
چا پې چې کور او قبرستان و نه لید

یرغلگر وژنه، بیا پیغور درکوم
چې په افغان کې مې وجدان و نه لید

کعبې! چې ته مې خیرې نه کړې راپاک
بل داسې ځای مې پر جهان و نه لید

رشیده خاورې شول مغرور سرونه
بیا پې چا نوم، چا پې نښان و نه لید

Таліб-підліток (Муфтії Хабіб)

Життя змінилося навесні,
коли ти розквітнув, як весняні квіти.

Свобода в серці ніколи не припинить своєї боротьби,
так підліток став бійцем і джерелом свободи.

Ноги світу тендітні,
їхня слабкість затримала тебе на шляху до цілі.

Далеке серце, що страждало за тобою на батьківщині
назавжди завмерло над твоєю долею.

Ти свіжий і прекрасний, як закохана троянда,
ти розквітнув навесні під час революції.

Той, хто йде правильним шляхом ніколи не заблудиться,
ти дитина, що виглядає чоловіком в моїх очах.

(березень 2021)

تنکی طالب

ژوندون خیره بدله کړه زلمی شو پسرلی شو
کل بوټی ستا په مثل ګلالی شو پسرلی شو

زړه دیموکراسي دلته له جنگه لاس نه اخلي
تنکی طالب مي ځکه جنگیالی شو پسرلی شو

د سولي پښې نازکي دي سوکه سوکه رادرومي
راتگ پي له دې رويه ځنډنې شو پسرلی شو

پردي چی پي وطن کي د همېش لپاره غوښتو
زړگی مي په هغه باندي یخی شو پسرلی شو

دا یو حسن او مینه گل کلاب غوندي تازه دي
بل هر شی انقلاب کي سپلنی شو پسرلی شو

له سمې لارې ووزي په غاټولو پسي کوري
حبیب ولي ماشوم غوندي سړی شو پسرلی شو

Добра організація (Мустаффар Грубс)

Ми вміємо добре регулювати міцність глини
Бо ми добре організовані.

Окупанти, що приходять в Афганістан,
є добре навченими і організованими.

Їхні повторювані уроки - це навчальна тактика,
спотворені уявлення про війну і терор.

Я приніс свій розум у жертву мечу часу,
Бо ми теж маємо бути добре організованими,

Знайомими з тортурами і в'язницею, і мучеництвом,
Бо навіть меч любові є добре організованим.

У нас немає ані страху, ані відчуття небезпеки.
Бо добре навчений учень Мулли Мансура³² є добре організованим.

(березень 2021)

ښه منظم

سرزورو ته ښايو د مټو زور ښه منظم
ژوندی مو دی د مستې تورې شور ښه منظم

چې څوک افغانستان ته د اشغال نامه راشي

³² згаданий Мулла Ахтар Мохаммад Мансур (1968-2016) – один з лідерів талібів в 2015-2016, сподвижник мулли Омара, учасник джихаду проти радянської агресії з 1985.

کړو ورته قدم په قدم اور ښه منظم

په درس کې د اعداد مو دي زده کړي تکتیکونه
پریکون د مرکندیو او تورور ښه منظم

د وخت توره دجاله په خبره مې سر خلاص کړه
منې په رسمیت به مو ضرور ښه منظم

د دار او د زندان او شهادت سره اشنا یو
په هسکه غاړه وړو د مینې تور ښه منظم

نه خوف او نه خطر لرو “گریزه مستغفره
روزلي یو شهید ملا منصور ښه منظم

Газель (Саберджан)

Я повернуся з вершин Паміру,
у темній країні осені я пожовкну,

я втамую спрагу пустель долини,
де стебла перетворилися на спрагли паші.

Кат тирана не здійме свого меча,
якщо правитель дотримується справедливих законів шаріату.

Ненависть руйнує рішучість воїнів,
А любов з'єднає суспільства.

Пастуший ріжок звучить по-новому,
Шабельні вірши змінили свій стрій.

(березень 2021)

غزل

د پامير له هسکو څوکو به راستون شم
د خزان په توره ځمکه به زرغون شم

د هیواد د دښتو تنده به کړم ماته
چي ساقی ورته له غبرې د جیچون شم

د ظالم جلا د تورې وار به نه وي
که حاکم د شریعت عادل قانون شم

نفرتونه د غازي عزم مات کړي

محبت به په ټولنه کي تړون شم

د شپونکي اشنا شپيلۍ ساز بدل کړي

د صابر غزل به نوی اوښتون شم

Таліб Хаджі Сахіб Шагаї, липень 2021.

Моя сердечна мрія (Сафійулла Раєд)

Мир - це ліки від болю,
краса – це засіб від сердечної туги.

Допоможіть мені виразно сказати,
що я полюбив квіти.

Я мріяв, що свобода прийде до поневолених,
тому молитви слід проголошувати³³ навіть на захід,

що кайдани страждань і страху будуть розірвані,
що голос нового заклику буде почутий.

Пустельні гори стають красивими, коли вкриваються зеленню, -
такий живильний дощ має випасти і на нашу країну.

Тоді я поїду до серця пустельних гір,
щоб проголосити мир, о, мої друзі!

(березень 2021)

د زړونو ارمان

سوله راشي د دردونو درمان وشي

ښکلا راوړي د زړونو ارمان وشي

³³ в оригіналі тут згадується молитовний заклик Білала ібн Рабаха (580-640) - одного з найнадійніших і вірних *сахабів* (сподвижників) пророка Мохаммеда, що вважається першим мунедзином в історії, обраним самим Мохаммедом.

اوايه څه به يې تعبير وي مُعَبَّرَه
مينه وشيندم ازغو کې ګلان وشي

خوب مې ليد چې آزادي وي بلال راشي
پاس له ارګه آن تر غربه آذان وشي

د زندان او د وحشت کړۍ کړي ماتې
زيری راشي او يو غږ د جانان وشي

دښتې غرونه چې ښکلاوې زرغونې کړي
پر هېواد مو دې يو داسې باران وشي

بيا به وکرم لونګ په دښتو غرو کې
اې رانده! چې د امن اعلان وشي

Мінарет шахіда (Абу Іхсан Амір)

Тривалий аромат розливається полем, коли воно стає полем битви для юнака³⁴,
Аромат ллється борознами, що їх залишив на полі плуг.

Великий всесвіт любові та безкорисливості
Тепер упокоївся тут серед запахів сірого пилу.

Мученик таліб випустив тут свій останній подих,
Подарувавши аромат забрудненому кров'ю камінню.

Його серце було домом чистої любові Божої, і воно тепер розірвано на шматки.
Запах пороху розноситься в повітрі.

Чорнота моїх очей задовольняється тінями,
Що наповнені ароматами кори старих дерев.

Коран, імами, мечеті та студенти-мученики,
Наші святилища сповнені солодкими пахощами крові.

Закохані дарують квіти з давніх давен.
Розпечене вугілля квітки пахне як парфуми.

Сповнилося! На міст вийшов один із сподвижників Пророка,
Його аромат буде з нами до Дня Воскресіння.

(липень 2020)

³⁴ тут автором використане особисте родове пуштунське ім'я Залмай для позначення загального поняття юнака.

شهيد منار

لونگ دي که زلمي د جنگ قطار کوي خوشبو
د پلو نښې پي پاتي پر دې لار کوي خوشبو

د مينې او ايثار يو لوی جهان دلته ويده دی
چې اوس پي خړې خاورې د مزار کوي خوشبو

يوه شهيد طالب پرې اخيري سلگي وهلي
په وينو گلگون کاني لکه يار کوي خوشبو

دا زړه د خدای د پاكي مينې کور وو چې توږي پي
وربتي شوې د بارودو په انکار کوي خوشبو

وسيوري ته پي زما د سترگو تور گړی دمه وو
دا ځکه د بر کلي دنک چنار کوي خوشبو

قرآن، مسجد امام او زده کوونکي شهيدان دي
محراب په وينو سور شهيد منار کوي خوشبو

خليل د زمانې ترې د بري کلونه وړي
سکروټي او انکار لکه نکار کوي خوشبو

عامره! چې پر پلونو د خبيب يو ورختلي
نو خود به تر قيامته هغه دار کوي خوشبو

Милість (Окабі Джанан)

Господь послав нам милість, дарувавши білий меч,
Той вищий за всіх, хто з білим мечем.

Битви при Бадрі та Ухуді зміцнили бойовий характер володаря меча,
Білий меч навернув Умму в іслам.

Станьте мусульманином і будьте відповідальними та готовими до боротьби,
Проповідування - це наш обов'язок і традиція, дарована білим мечем

Всі наші рани і удари обчислені в чертогах Пророка,
Молитва володаря білого меча також є великою чеснотою.

Нам не злічити славних титулів святого пророка,
Якого Аллах послав до нас з білим мечем.

Попутниками його були також завойовники та леви релігії,
Що були навчені володінню білим мечем.

Існує прекрасний і законний спосіб застосування шаріату -
Ми повинні встановити Халіфат за допомогою білого меча.

І коли я називаю себе поетом,
Я описую свій характер, як володаря білого меча.

(листопад 2020)

رب راډېرلى دى رحمت د سپينې تورې سره
شان يې له هر چا دى اوچت د سپينې تورې سره

بدر، احد يې د اخلاقو او سيرت برخه ده
مسلمان كړى يې امت د سپينې تورې سره

يا مسلمان شئ يا ذميان او يا قتال ته تيار
تبليغ دى فرض او سنت د سپينې تورې سره

تورو، نيزو اعداد يې كړى په نبوي مسجد كې
مونځ هم لري ډېر فضيلت د سپينې تورې سره

نبيُّ السَّيْفِ او مَلَا حِم د پاك رسول القاب دي
الله ﷺ يې كړى دى بعثت د سپينې تورې سره

اصحابان هم واړه غازيان وو او د دين زمريان وو
شوى يې ښكلى تربيت د سپينې تورې سره

د شريعت د نفاذ ښكلى او شرعي لاره ده
بايد قائم كړو خلافت د سپينې تورې سره

زه ”عُقَايِي جَانَان“ چې كله د رسول صفت كړم
بيانوم به يې سيرت د سپينې تورې سره

Не займай мій непоказний будинок (Масрур Дармал)

Білі мечі зігнулися кільцями -

Тож, тримайтеся чийсь жили!

Ми здобудемо свободу червоною кров'ю,

Вічний мир народжується війною.

Чорні піски лежали в пилу, здійсненому птахами,

Тепер це не нагадує звуки миру і любові!

Я завжди бачу на землі відблиск цього потворного світу,

А що віддзеркалюється у ваших очах?

Мученик, що постав сьогодні в крові, вчора був таким як і я,

Сьогодні я запам'ятаю його як могутній чинар.

Моє кохання квітне в моєму серці,

Муджахід серед дерев - як колосся пшениці,

Яке прагне побачити зголоднілий.

Ніби повітряний змій, що влітає в полум'я

Є той, хто приходить в Афганістан з наміром вторгнення.

Чому цьому світові бракує гармонії?

Таліб Джан, я втомився від сільських «ліків»!

Не руйнуй мій непоказний будинок.

(жовтень 2020)

مسرور درمل

سپینې تورې پې کېږې شولې له ښکته

!چې د چا له رگو ووتلې ښکته

آزادی مونږه په سرو وینو گټلې

سپینه سوله زیږېدلې ده له جنگه

تورې څنې دې سپرو خاورو کې کېښوې

!اوس دې نه راځي د مېنې غږ ملنگه
چې همېش پرې دا بدرانگه نړۍ وينم
ستا ديدن به په دې سترگو كوم څنگه؟
اخ شهيدې چې ولاړ ورته پرون وې
نن را ياد شوې د هغه چنار له څنگه
په زړگي کې مې د تا مينه را شنه ده
!اهد په ونه دنگه غنمرنگه مچ
چې ديدن ته د محبوب پکې رسېږي
!په هغو لمبو پرواز وکړه پتنگه
چې افغان ته د يرغل په نيت را درومي
دا نړۍ ولې جوړه سر وهي له سنگه؟
!د «درمل» د کلي ستړي طالب جانې
دا کړه وړه پکړۍ دې مه شه رنگه

Голод на чоловіків (Анас Хаккані)

Її чоловік не є ні паном, ні пані,
Бо в них голод на чоловіків.
Хто хоче боротися з природою,
Той нерозумно впаде,
Бо богохульство є блюзнірством.
Коли віє західний вітер,
Здається, що світ знає все краще.
Любий мій Афганістан ще є молодим, сер,
Тому не звинувачуйте нас у легкій покірності Заходу.
Бо кожен, хто приймає західні звички - обманюється,
Слава богу, ми – мусульмани,
І афганські традиції - ще більш священні.

(вересень 2020)

د سپړو قحط

نر يې نه ښاغلی، نه اغلی دی
دوی کې د سپړو قحط راغلی دی
غواړي له فطرت سره جگړه وکړي
دا څومره احمق څومره لویډلی دی
څومره بر ملا د دین توهین کوي
څوک چې د لویډیڅ بادو وهلی دی
پوه دې شي نړۍ په دې خبره ښه
گران افغانستان ځوان دی، ښاغلی دی
مه تې په مونږه د غرب سپک فطرت
هرچا چې منلی غولیدلی دی
شکر ای انسه مسلمان یو مونږ
دود د افغانیت مو لا سپیڅلی دی

Талиб Мохаммад Найем Хамад, 2019.

Листя (Масрур Дармал)

Листя – це листя, вони як рани,
Крізь них я бачу, як моя мила квітка лежить у пилу,
Її життя я не викуплю всією чистою кров'ю мучеників.
Скільки коштує викуп за цю наречену?
Її мати не відчує весільної радості в своєму серці.
Мученик - цей мій брат-мученик.
Нехай свобода полюбить і тебе.
Вуличні музики сьогодні на диво делікатні,
Бо в смерті нема вікової несправедливості.
Ця країна – заповіт вчителя мулли Омара³⁵,
Нехай наше намисто буде з квітів,
А всі ліки - це троянда або шафран.

(вересень 2020)

مسرور درمل

پانې پانې دى، زخمي پرهر پرهر دى
په سپړو خاورو کې پروت مې گل دلبر دى
چې د يار له پاكو وينو پوره نه شو
كېرچنې سولې څومره دې ولور دى؟
بوره مور دې خوښۍ نه لري په زړه کې
شهيد شوى دې شهيد برادر دى
آزادۍ د تا به هم زړه پرې خوړي
درنه څار نن داسې گل نازک بشر دى
عمري عدل به بيا پرې حاكميږي

³⁵ Мулла Мохаммед Омар (1960-2013) - етнічний пуштун з племені Хотакі, клану Гільзаї, командир афганських моджахедів, очолював Талібан, заснував Ісламський Емірат Афганістану в 1996.

دا هېواد مې د ملنگ ملا عمر دی
ستا د غاړې هار جوړېږي له گلونو
ټولوم درمل، کلاب دی که صدېر دی

Боєць Талібану в Кандагарі, 2019.

Шлях (Хафіз Мохаммад Касім Загіб)

Це спосіб зрозуміти і спілкуватися з нашим ворогом,
Це наш шлях меча і наш спосіб вистояти в боротьбі.

Ми йдемо шляхом миру та війни,
Це шлях великого провідника і великого імама цієї умми.

Цього разу мулли переконали талібів
Не приймати рабства і не йти шляхом рабства.

Робить все чесно і ясно,
Не йдять невідомим шляхом двозначності.

Бо наш народ втомився від республіканської демократії,
Афганці хочуть чистої ісламської системи.

Ми зробили все, що в наших силах, щоб захистити свою батьківщину,
Ми побудували мости і дороги.

Кожного разу, коли ми жертвуємо благословенне Богом³⁶ під цим білим сонцем,
В сутінках зникають всі інші, залишені Богом.

(серпень 2020)

³⁶ в оригіналі згадано слово «*zahiba*» - прописаний ісламський метод ритуального забою більшості тварин, що складається зі швидкого, глибокого розрізу гострим ножом горла, перерізання яремних вен і сонних артерій з обох сторін, що залишає спинний мозок недоторканим; в ісламському праві *dhabīḥah* (канонічно вимовляється як «забіха» *dhabīḥah* [ðæ'bi:ħe], - «зарізана тварина») є встановленим методом ритуального забою всіх законних *халяльних* тварин.

خو

دا مو ده غليمه د تفهيم او د افهام لاره

بله مو د توري د ټوپک او د قيام لاره

مونږه هم د صلحي هم د جنگ پر دواړو لارو خو

دا د دې امت د ستر لارښود او ستر امام لاره

دا خل ملنګانو طالبانو را ګير کړی پي

نه مني فطرت پي غلامي او د غلام لاره

ښه پي کړه روښانه او خبره تکه سپينه کړه

نه منو په هيڅ صورت مجهوله د ابهام لاره

ستړی دی ولس له جمهوري ديموکراسي نظام

غواړي افغانان د اسلامي سوچه نظام لاره

موږ د دين وطن دفاع کي هرڅه په ځان وړي دي

پل مو کړه په نره د څرخي پله او باګرام لاره

هر وخت به زهيبه دغه سپين لمر ته دعا کوو

نور پي ورکه کړي ان شاءالله له تور ماښام لاره

Зруйновані стіни (Сабержан)

Стіни сповнені сліз,
Квіти сповнені гіркоти, скорбота руйнує красу.

Життя в темряві чатує на когось,
Місяць чекає у небі, поки світло зможе збудувати стіну.

Коли зірки відриваються від Місяця,
Вони руйнують чимало стін віри.

У селі немає вихідних,
Якщо стражі осліпнуть – межі буде зруйновано.

Щастя перекочувало з наших сердець на інший бік,
Стіни нашого задоволення зруйнувалися під ворожою навалою.

Але терпіння! Благодать Господня зберігає зруйновані стіни миру в серцях тих, хто має надію.

Земля вагітна на велику благодать Господню.

(серпень 2020)

ږنگ ديوالونه
را تاو له زندگۍ دي د ژړا ږنگ ديوالونه
كلونه مرور دي د ښكلا ږنگ ديوالونه

تیارو کي زندگي ده د یو چا په تمه تمه
سپوږمۍ اسمان کي نشته د رڼا ږنگ ديوالونه

د ستورو له محفله چي سپوږمۍ ده کډه کړې
جفا شوه څومره ډیره د وفا ږنگ ديوالونه

د کلي هاغه مست مازديگری کلي کي نشته
چنار گودر زخمي دی د کلا ړنگ ديوالونه

خوښيو مو له زړونو هجرت کړی بلي خواته
د هجر په بمبار کي د خندا ړنگ ديوالونه

صابره !اميدوار اوسه د رب و لوی کړم ته
عقبی په زړه کي ساته د دنيا ړنگ ديوالونه محصل

Сиджу в тіні (невідомий автор)

Я не втомився, я сиджу в тіні сп'янілої
Революції. Я просто сиджу в чужій тіні

Розбитого кохання, зрадженої відповідальності за смерті і руйнації.
Але мені пощастило - я просто сиджу в тіні платану.

Я рахую скарги, немов сльози
Помираючого від поранень. Я сиджу в болісній тіні,

Сповнений криками і печалю,
Я сиджу в тіні посеред втоми життєвого шляху.

Тепер робити любов -
Це сидіти в тіні піраміди з відрубаних голів.

Я пішов слідами Мансура³⁷
Моя рука пов'язана зараз, і я сиджу в тіні дерева.

Бог дасть нагороду мертвим або живим,
А я сиджу в тіні в очікуванні тихого заклик³⁸!

(лютий 2021)

³⁷ ймовірно, згаданий Мулла Ахтар Мохаммад Мансур (1968-2016) – один з лідерів талібів в 2015-2016, сподвижник мулли Омара, учасник джихаду проти радянської агресії з 1985.

³⁸ автором використане слово «*Takoor*» в значенні підбурювання, поштовх.

سيوري ته ناست يم

ستړې نه يمه؛ خمار سيوري ته ناست يم
انقلابه! بس تيار سيوري ته ناست يم

څه په مينه؛ د گودر په ړنگه غاړه
بختور يم؛ د چنار سيوري ته ناست يم

څو گيلې خو را سره دي؛ لکه اوښکې
وخت وهلی يم؛ بيمار سيوري ته ناست يم

فريادونه او غمونه پندې . پندې
دژوندون په ستړې لار سيوري ته ناست يم

عشقه؛ اوس خو به دې هبله وي ترسره
د سرونو د مينار سيوري ته ناست يم

د منصور په قدمونو مې پېښې ايښې
لاس تړلی اوس؛ ددار سيوري ته ناست يم

خدازده؛ مړ او که ژوندی به وې جانانه
!. دي انتظار سيوري ته ناست يم ”پکور“ خو

Сльози розлуки (Санаулла «Невинний»)

З оази мого рота, з солодкого яру моїх губ

Як птах на зламаному крилі, що залишає недружнє місто

Зривається викрик болю, немов крик пастуха над бідолашною жертвою,

Світ мрій і уяви тепер поза моєю увагою.

У долині мого самотнього серця вже накопичено безліч скорбот

Їх настільки багато прийшло, що я вже не можу злічити поранень.

Але сльози болю течуть від хвороби розлуки,

Яка лише подихом здатна забрати друга.

Коли студент виривається з обіймів медресе,

Його душа дзвенить в повітрі, мов звук стріли.

І до решти незакінченої книги його мученицької смерті

Його молодість вирує поза контролем.

Я бачив білі плями на його рум'яному обличчі,

Ніби слід, що залишила остання весна, яка йде.

Пелюстки невинності ніби сліди копит на гірських схилах

Блукають в раптових криках скорботи, втрачаються в роздумах.

(лютий 2021)

د بيلتون اوبښکې

دا اسويلي مې چې له خولې نه، خوږه ياره وځي
لکه په مات وزر مرغه چې له يو ښاره وځي

د غم شپيلۍ ځکه شپونکې غريب له زړه نه وهي
د خيال دنيا پي اوس د سترگو له دياره وځي

د يو زړگي په زړه مې شل رنگه غمونه پراته
دومره راغلي دي چې اوس رانه له شماره وځي

خود به پي اوبښکې د بيلتون له بلا وڅيړي
چې په ورستي ديدن ملگري ته له غاړه وځي

چې يو طالب د مدرسې له غيږې کډه اخلي
د ژړا غږ پي لکه غشي له فرهنگه وځي

د خپل شهيد انډوال پاټې نا تمام کتاب ته
تنکې فاضل د سلگکيو له اختياره وځي

په گلاپي مخ پي د سپينو جلؤو ځل وينمه
لکه د نور چينه پي مخ کې له رخساره وځي

د معصوم ليک لکه د غره د غيږ ټپه لاليه
د انعکاس چيغه پي قصده له کناره وځي

Господи! (Насім Ріаз)

Я закохався в тебе, Господи,

Я приніс жертву на Твоєму шляху, Господи,

Я був пошматованим і спаленим,

Я димом і кров'ю приніс свою жертву, о, Господи.

Знищи життя і дай мені існування,

Дай мені зробити свою любов справжньою, Господи.

Спрагу мою втамовано,

Доля моя небачена, Господи!

Бути нарізно з любов'ю і жити, сп'янілим в любові,

Це і значить здобути вічне життя, Господи.

Бог замучив свого безпорадного слугу Ріада,

Тож просто зроби Саїда³⁹ вічним через смерть, Господи.

(лютий 2021)

خېښتنه!

خېښتنه اې كړې سټي مې كې عشق خپل په

خېښتنه اې كړې قرباني مې لار په ستا

³⁹ тут одночасно посилання на Саїда ібн Зейда аль-Кураши (593-673) - одного з найбільш відомих сподвижників пророка Мохаммеда, який входить в категорію сподвижників, що складається з десяти осіб, яких пророк Мохаммед обрадував звісткою про рай (*ашара аль-мубашшіра*), а також на значення імені Саїд – щасливий, заспокоєний.

مې جود و ايره ايره او شي توتي چي

څښتنه اې کړې سپيلني او لوکي ما

کړه وجود راته وصال او کړه عدم ژوند

څښتنه اې کړې حقيقي مې محبت

شي و پرې ديار ديدن شي ماته تنده

څښتنه اې کړې کوثرې جام نصيب را

شم مدهوش او شم فرق غرق دې مينه په چې

څښتنه اې کړې ابدې را ژوند مې بيا

کړې شهيد رياض بنده عاجز ستا خدايه

څښتنه اې کړې ازلي پي سعيد بس

Роса на піску (Санаулла Масум)

Емоції священні, якщо їхня солодкість променіє

Поміж двома серцями⁴⁰, сяючими спогадами.

Не плачте за уявним господарем, не плачте над піснею,

Не ховайтеся в мушлі із сліз за своїми коханими.

Навіть ковток насолоди може приносити біль,

Розщепляти людину ніби на різні гілки.

Якщо ж буде серце розбитим, друге серце, пов'язане з ним,

Вкриється ранами, що не загоються від розлуки.

Я не дійду кінця скорботи, не дочекаюся, коли забуду ці сльози,

На сяючому трояндовому обличчі, перш, ніж вони змішалися з піском.

Хтось грає як зірка на небі, хтось виглядає, як місяць,

Трохи схрестить свої погляди, лиш потім примружуйте очі.

(лютий 2021)

شبنم ساندې

عواطف د تقدس دي، که د وصل خوږې مراندې

تېرې شوي له آفته د دوه زړونو منځ کې وړاندې

نه خیالي رباب ته ژاړي، نه نغمو ته پي سوچ وړی

⁴⁰ тут автором використане особисте родове пуштунське ім'я Ульфат для позначення загального поняття дружньої вірності, сердечної прихильності і любові.

سلگکی وهي له درده چې د خپل محبوب په وړاندې

دا مری-مری-لبان پي تعبیرونه د دردونو

داسې ښکاري چې بیلېري، د یو تن څخه دوه څانګې

د یو زړه په بیلتانۀ چې، د دویم زړګي ته گورې

چې د زړونو له فراقه، پي زخمونه وهي ځاندي

نه تم کيږي نه ترې تلی شي، په سپین مخ پي لکه اوبښکه

د ګلاب له خندا مخکې، شبنم ګډې کړلې ساندې

څه یاري لکه د ستوري، څه سپوږمۍ لکه دیرشمه

لږ د یو بل دیدن وکړي، بیا اوبښلې سترګې لاندې

Втрачена свобода (Саміулла)

За сумом слідує свобода на землі і на небі,
Вільні люди йдуть за тобою, свобода.

Потім ті люди п'ють кров з вуст,
Свою кров, яка проливається за свободу.

Деякі люди бачать сенс лише в сатанинських історіях,
Ці люди не знають свободи Корану.

Сьогодні на вулицях бешкетують мов бездомні собаки,
Кілька молодих друзів - це їхня свобода⁴¹.

Завтрашній день знецінить потуги нікчемного ворога,
Бо наші захисники - це продавці віри у свободу.

Юнацькі⁴² скорботи паморочать голови,
На плечах цього лиха - свобода мудрих⁴³.

Хтось віддає свою мудрість сторінкам книг⁴⁴,
Є хтось, кого засмучує така втрата свободи.

Той, хто не боїться ворога у своїй уяві
Часто стає мучеником в ім'я свободи.

⁴¹ тут автором використано посилання на Акбара Великого, третього імператора Великих Моголів (1556-1605), який провів реформи, спрямовані на розширення релігійних свобод та просування релігійного синкретизму.

⁴² тут автором використане особисте родове пуштунське ім'я Залмай для позначення загального поняття юнака.

⁴³ в цьому випадку автор посилається на царя Соломона, як символ мудрості.

⁴⁴ тут згадуються прадавні папіруси, на яких було написано давні релігійні тексти.

В медресе таліби зголосилися стати муллами,
Щоб отримати свободу.

(лютий 2021)

!ورکي ته

ازادی دي اسمان او ځمکه درېسې خفه
ازادی دي روان پسې تا وگړي ازاد

څښې وینې لپو لپو په بیا مو خلک هغه
ازادی دي تاوان باندې چا چې وینې زمونږ

گوري کې کیسو شیطاني په معنا دې خلک څه
ازادی دي قران له ناخبره خلک دا

دی څوک سپیو ډبو کوڅه د میکناتن د بیا نن
ازادی دي اکبرخان د ځلمي څو ملگري

ارزښته یې کړي هم نوره ته دښمن دې به سبا
ازادی دي ایمان د پلورونکي دې پالونکي

خپلوي سرونو په دې زلمي غمي غمي
ازادی دي سلېمان د غمي دې غاړه په

ورکوي پاپرو په ته کباري دې څوک یو
ازادی دي تاوان دې په خفه چې دي څوک یو

ډارېده کې خوب په ورنه دښمن به چې هغه
ازادی دي شهیدان اکثره سري هغه

ملا شي چې طالب كړه كې مدرسه دې تړون
ازادۍ دي ملايان مخې له دې ملگري

Загін талібів-узбеків в провінції Фар'яб, 2020.

Схилений (невідомий автор)

Плач за мною, як вранішня свічка,
О, чиста любов, поклич мене.

Я молодик, що вмирає на розірваній землі,
Нескінченність якої змушує мене страждати.

Цей барвистий вечір – час останнього розрахунку,
Тож не чекай на мою жалобу.

Караван насолод проходить повз мене,
Я плачу біля дороги чужого життя.

Іноді, як відчуєш мій сум за тобою,
Приходь поплакати на мою могилу.

(березень 2021)

ماثل

لکه شمعہ ترسہارہ راتہ ژارہ

ای د پاکی مینې یارہ راتہ ژارہ

د غزا په ډگر پروت یم ځوانیمرگ یم

پرهرونه مي ټول شماره راتہ ژارہ

نور به پاته دا رنگین مازیگری شي

بیا مي مه کړه انتظاره راتہ ژارہ

د مټنو قافلې چې به پرې تللې
دا دی ځم په هغه لاره راته ژاړه

کله کله که مایله در په زړه شوم
نو راځه تر څې مزاره راته ژاړه

Талібський поет Омар Мухтар Ахмад

Як цеглини (невідомий автор)

Вони приростають один до одного, немов цеглини,
Хитка кладка, що ламається одним махом.

Ошуканці сьогодення не дволикі,
Вони обліплюють нас з шести сторін, як цегла.

Їхній світ вбиває наше сумління,
Ніби вирівнює висоту цеглини в кладці.

Мене вражають безголові і безпорадні істоти,
Що оточують мене, ніби цеглини в мурі.

Я не знаю, як навчити тих,
Хто носить цегляні обличчя.

Тож, все життя вони залишаться сирими,
Лише у пеклі вони спечуться, як цеглини.

(квітень 2020)

لکه خېټې

د يو بل ولاس ته لويږې لکه خېټې
چې په يو گوزار ماتېږې لکه خېټې

ددې وخت منافقين دوه مخې نه دي
په شپږ اړخه څرگندېږې لکه خېټې

ضمير وڙني ماتوي ورتہ ڄانونہ
چي کوم قد کي نہ ڇايري لکھ خبتي

دي بي سر اوپنومخلوق ته زه حيران يم
چي پڻ هر طرف دريري لکھ خبتي

نہ پوهيم سري ڇه فتوا پرې وکري
خپ او مخ بي نہ بنکاري لکھ خبتي

!!پڻ دنيا کي خو خام پاڻي شول بسمله
پڻ دوزخ کي به پخيري لکھ خبتي

Зустріч (Шафаат Рехан)

Ми пестували один одного уважними поглядами.

Яка болюча остання зустріч.

Я пам'ятаю, як розчинявся у спокої твого люблячого серця,

Коли навколо вирувала ненависть.

Життя без тебе було хвилиною пекельного вогню.

Я отруєний медовою отрутою.

Я перечитував книгу нашої любові знову і знову,

Всі слова в ній сповнені красою.

А я сповнений сумом розлуки!

Від веселощів наодинці моє серце крається.

Життя багато разів завдавало мені болю,

Але біль розлуки є більшим за будь-який інший.

Дружнє заступництво, втрачене на половині життєвого шляху -

Чи не є покаранням за добровільне підкорення?

(лютий 2020)

ملاقات شفاعت

په لندو سترگو يو بل ته التفات وو

خه له درده ډک اخير ځل ملاقات وو

ستا مؤمن ياد مې په زړه کې په سجدو وو

پکې مات د نفرتونو لات منات وو

پې تا ژوند د جهنم د اور څپه وه

ماته زهر وو که قند وو او که شات وو

دا کتاب مې ځکه وار له واره ښکل کړ

پکې ليک د تا د حُسن روايات وو

ستا له تلو نه وروسته داسې شوم لاليه

که خندل به مې نو هم زړه به مې مات وو

ماته وخت څو ځله درد پر اوږو راوړ

خو دا درد له هغو نورو بېخي زيات وو

شفاعت چې دي په نيمه لاره پرېښود

ترې اخیستی دي د کوم ظلم کسات وو؟

Талібський поет і співак Карі Гайрат

Кабул! (Абдул Хак «Абід»)

З міцною волею та рішучістю я наближаюся до Кабулу,
Тендітне тіло захистить Кабул від потоків червоної крові.

Від кожної мечеті, від кожного вірного буде чути мій заклик
Відновити Кабул, зробити його домом безпеки.

Кожен тиран і загарбник, що він напав на нас,
Той загарбник напевно відганятиме мене від тебе, Кабуле.

Той, хто не розуміє наших мрій і прагнень,
Той не побачить їх втілення і не розділить наш шлях.

Тут буде мир і спокій,
Ми несемо послання миру, хай буде мир.

Афганці, мешканці Хорасану, люди, що вітають нас,
Вони розкривають свої обійми, Кабуле.

Я не залишу тебе. Я з тобою назавжди.
Я захищатиму тебе, Кабуле.

(червень 2021)

که کابل!!!

په قوي هوډ او قوي عزم به درځم کابل
نازک وجود به دې له سرو وینو ساتم کابل

له هر جومات، له هر ممبره به آواز پورته کړم
د امن کور دی، زه پي بيا ودانوم کابله

هر طاغوتي او يرغلگر پر تا يرغل کړی دی
دا اشغالگر به زه ضرور له تا شرم کابله

خوک چې دا ستا د تجزيې خوب او خيالونه ويني
دا خوب او خيال به پي محال حسابوم کابله

دلته به امن وي سکون به وي آرام به وي
دلته د هيلو، امېدو غوتي سپرم کابله

د افغاني، خراساني، چغې وهونکي خلک
دا به د ستا له بشکلي غېږې ورکوم کابله

پرې به دې نه ږدمه يوازې درسره يم اشنا
دا ستا ساتنه پر عابد واجب گنم کابله

Повстанська історія (Абдул Рашид Камран)

Заковані в кайдани, ви були в тюрмі, втративші свою історію,
У неволі не було ані простору, ані часу.

Річки продовжували текти, грози буюли намарно
Над нескінченною пустелею нічийної історії.

Благословенний Омаре⁴⁵, сини диявола не прийдуть по тебе,
Бо твоя душа вільна від диявольських спокус.

Благословенний Халіде⁴⁶, твій погляд був сповнений сили,
Ти бажав лише битви і перемоги.

Тіло мученика, що вмирає в крові, є прекрасним,
Благословенний Білале⁴⁷, ти оточений захопленими поглядами.

О, Рашиди⁴⁸! Індійський океан напивався красою річок,
Не намарно вони мережили горами і долинами.

(червень 2021)

⁴⁵ ймовірно, це посилання на Умара ібн аль-Хаттаба, якого пророк Мохаммад прозвав аль-Фарук, що означає «той, що розрізняє істину від брехні».

⁴⁶ це згадка про Халіда ібн аль-Валіда (592-642) – полководця, одного зі сподвижників пророка Мохаммада, що він за життя отримав прізвисько Сайфу-ллах – «меч Аллаха» - за численні військові досягнення.

⁴⁷ тут згадується Білал ібн Рабах (580-640) - один з найнадійніших і вірних *сахабів* (сподвижників) пророка Мохаммеда, що вважається першим муедзином в історії, обраним самим Мохаммедом, він відомий також тим, що витримав тортури але не відмовився від Ісламу.

⁴⁸ ймовірно, тут посилання на халіфів-*рашидун* (справедливих халіфів, *al-Khulafā'u ar-Rāshidūn*), перших чотирьох халіфів-правонаступників пророка Мухаммада, основоположників першого Халіфату (632-661), символічними синами яких позиціонують себе таліби; також тут використана гра слів: значення імені *Rashida* - честь, повага, гідність, звеличення.

زړين تاريخ

تړلی په ځنځير، ته د دوران نه وې، روان وې
په قيد کې د زمين او د زمان نه وې، روان وې

سيندونو، طوفانونو پاټې نه کړې له هدفه
کيسه کې د صحرا او بيابان نه وې، روان وې

عمر(رض (وې، د ابليس زامن به نه درتلل په مخه
مريد چې د خپل نفس او شيطان نه وې، روان وې

خالد (رض (وې، په لښکرو به دې نه ډکيدې سترگي
له جنگ پرته د بل څه په ارمان نه وې، روان وې

!سکروټې دې د تن په وينو مړې کړې، موخده
بلال (رض (ولې، په مينه کې په ځان نه وې، روان وې

رشیده! هند اوسيند به دې تناکې ښکولې
په خپلو کې عبث لاس او گريوان نه وې، روان وې

Білий прапор (Камран)

Господь поширив це по всьому світу

Білий прапор Емірату у світі.

Я хочу, щоб усі мої вороги були принижені

В мусульманському світі

Високо над обличчям землі

Майорять літери на прапорі - наше слово у світі.

Це заспокоює серце муджахіда

Просте і солодке гасло Такбір⁴⁹ у світі.

Скільки юнаків пішло на жертву

Вони назавжди залишаться в цьому світі.

Я відчуваю солодкий аромат

Цих прекрасних ангелів у світі.

Насолоджуйтесь життям під тінню

Свободи у споконвічних світах.

(березень 2021)

!سپینه جنده

ريه رپانده يي لره نړۍ کې

⁴⁹ Такбір - الله اکبر, Allāhu Akbar.

د امارت سپينه جنډه نړۍ کې

ټول دښمنان يې ربه خوار غواړمه

د مسلمان ملت اسره نړۍ کې

پر مخ د ځمکې چې سرلوړې سي لا

ليک پر بيرغ دا کلمه نړۍ کې

د مجاهد و زړه ته ډاډ ورکوي

بس د تکبير خوره نعره نړۍ کې

خومره ځوانان يې قرباني ته ولاړ

وي دې اوچته هميشه نړۍ کې

شم دې لوگي اوسپلنی ورڅخه

ده د ښکلاوو فرشته نړۍ کې

تر سایه لاندې يې ژوند لا خوند کړي

کامرانه نه لري جوړه نړۍ کې

Щедра любов (Мустаггар Гарбіз)

Коли я втомлююся від війни, я лягаю спати
Серед чорних каменів нічних гір.

Вночі я струшую пил денних турбот зі свого волосся і одягу,
Щоб насититися я збираю дикі овочі.

Що я роблю, якщо не виявляю любові?
Я покладаюсь на власні розбиті надії.

Я не можу читати руху зірок у небі
Бо моє серце сповнене таємними знаками кохання.

Я захищений обладунками рішучості та віри
Бо триває війна в ім'я релігії та землі.

Я пройшов крізь найгірші випробування,
Яка вражаюча історія життя, сповненого подіями.

(березень 2021)

دميني احسان

زه چي له جنگه راشم ستړي شم دمه كومه
د غره له تورو تورو كانو سره شپه كومه

د ځينو كرد مې پاكوي ځانگې د لمنځې په ناز
خوراك مې څه دی؟ په گورگرو كوزاره كومه

پر چا د مینې احسان نه باروم څه یې کوم؟
پر خپلو ماتو ماتو هېلو مې تکیه کومه

زه مې له حاله د اسمان ستوري هم نه خبروم
د خپل محبوب سره مې پټه رابطه کومه

د قوي عزم او ایمان زغره په تن گرځوم
د دین او خاورې په نامه باندې جگړه کومه

!ترخو حالاتو ازمایلی یم گریز مستغفر
نیمګړي ژوند ته په ډاډه زړګي کیسه کومه

Прийде жовте сонце (невідомий автор)

Прийде жовте сонце,
Зійде на вершину гори,
І темрява вмить розтане.
Прийде армія світла,
Прикрашена квітами,
Вдягненими в росу,
З новинами про мир і кохання,
Що скоро всюди настане.
Защебечуть солов'ї в Кабулі,
Квіти розквітнуть в Хайбері,
Поети поспішатимуть
Назустріч миру з Пешавару,
Щоб заспівати гімн примирення
На очах зібрання.
Тюльпани ляжуть під ноги,
Рани, що вкривають тіло,
Будуть вилікувані любов'ю.
З тополиних гаїв Каландару
Вологи вітри завіють,
Зі щедрих ланів Гудару
Принесе аромат пшениці,
Пісні врожаю співатимуть,
Щедрі пісні подяки.
Прийдуть солодкі новини,
Що клітка неволі розбита,
Що крила наші вільні,
Що зелені птахи співають.
Солодкі часи настануть,
Перлинові хвилі вкриють

Невтомне блакитне море.
Дівчата-квітки з вінками
Зустрінуть радісним святом
Кривавий конвой на світанку
Останнього Судного дня.

(січень 2021)

زېږونکی لمر به راځي

زېږونکی لمر به راځي

د غره پر سر به راځي

تیارې به و تښتوي

د نور لښکر به راځي

خلاص د گلونو پر مخ

د پرځي ور به راځي

د مینې امن خبر

پر لرو بر به راځي

سخ د کابل د بلبل

کل د خیبر به راځي

یوه شاعره جلکۍ

له پېښور به راځي

د پخلاينې سرود

پر مرور به راځي

په سره غاټول به واوري

داغ د ځيگر به راځي

ډک يې کچکول د مینې

مست قلندر به راځي

لمدې وړمې د چنار

له بر گودر به راځي

د شنو غنمو خوشبو

د نغمو کر به راځي

د شکرینو نغمو

شیرین خبر به راځي

تورې پنجرې ماتوي

شینکي وزر به راځي

د شنو طوطیانو چغار

قند و شکر به راځي

د مرغلو څپې

شین سمندر به راځي

د کل کروونکو نجونو

رنګین حشر به راځي

د قصیدو د کاروان

غزل محشر به راځي

Я таліб (Ісар Хамдард)

Я схожий на мученика, я - таліб,
Моя пісня червоніє моєю кров'ю.

Я вразив світ, я – таліб,
На моїй голові тюрбан.

Моє серце завжди буде сповненим рішучості,
Я керований цією красою, я таліб.

Медресе - найкращий прихисток у моєму житті,
Я завжди залишатимусь учнем.

Я вважаю своїм обов'язком захищати релігію,
Я вірю в силу військових ієрархій⁵⁰, я таліб.

Я врятую свою країну від зрадників,
У мене в руці меч.

Я той, хто зберігає полум'я любові в своїй душі,
Хто вчиться любові в своєму серці.

(липень 2020)

طالب یم ايثار همدرد

⁵⁰ автором використане посилання на упорядкування військових підрозділів *Mansabdar* в адміністративній системі імперії Моголів, яку було введено Акбаром, зокрема, на систему військових звань *Zat*, що він позначив її як *Zat Akbar*.

د شاهين په څېر نظر لرم طالب يم
په سرو وینو سور سنگر لرم طالب يم

نړيوال می کړل حیران و خپل دریځ ته
هیڅي پگړۍ پر سر لرم طالب يم

زه به تل عمری هوډ ساتم په زړه کې
پر ښکېلاک پي پروت اثر لرم طالب يم

مدرسه مي د ژوندون ستر روزنتون ده
همېش عزم د سنگر لرم طالب يم

زه د دين ساتنه فرض پر ځان گڼمه
زه باور پر ذات اکبر لرم طالب يم

زه به ژغورم خپل هېواد له ځانانو
لاس کې توره د عمر لرم طالب يم

چې ايثار شمه په مينه د جانان کې
زړه کې مينه د دلبر لرم طالب يم

Будь вільним (Азіз Шакіб)

Життя одне, але століття не мають значення для історії.

Не йдіть на злочинні компроміси, живіть на повну.

Не зголошуйтеся на не-існування, робіть своє буття справжнім,

Справжній вогонь не обпікає вірних.

Хай вам не заважає змагатися за першість те,

Що весь світ спостерігає за вами.

Нехай яскраве сонце світить на листя історії,

Яку ви пишете своєю кров'ю.

Всі невірні сьогодні зібралися разом,

Час є важливим, але століття – ні.

Діти афганської землі, народжені в Афганістані,

Вмирайте, вмирайте, але не дайте себе обманути.

Ваші жертovní поети⁵¹ завжди казали, що

Свобода зараз є найвищою цінністю.

(липень 2020)

آزاد اوسه

ژوند دي يوسه خو پېړۍ دي بلا مه وړه

⁵¹ в даному випадку автором було використане родове пуштунське ім'я Шакіб – жертovníй подвижник, в якості імені загального.

سر نه تير شه خو پگړۍ دي بلا مه وړه

بې وجوده وجود مه مونده لار يوسه

اور ايرې شه پورگنۍ دي بلا مه وړه

دا چې ټول جهان په کلکه درته گوري

مقدم اوسه سيالۍ دي بلا مه وړه

د تاريخ د هسکي پاني ځلاند لمر سه

ميوند جوړ کړه ملالۍ دي بلا مه وړه

را غونډ شوی دي په ثغر ټول کافر دی

وقت دي يوسه خو صدۍ دی بلا مه وړه

د افغان نسل افغان بچيه

مړ شه مړ شه خو تنۍ دي بلا مه وړه

ستا عزيز شکیب له ډيرو مدو وائي

آزاد اوسه آزادۍ دي بلا مه وړه

Солодкий поклик (Сабержан)

Як повстання білого місяця на грозовому небі
Так змужніння навесні є розквітанням квітки надії.

Щоб пережити зимові дощі та вітри
Побудуй свій непоказний шатер поміж квітів.

Ми чуємо співи свободи у своїх вухах,
Ніби турботливий заклик пастуха лунає гірською долиною.

Хвилі революції не згасли,
Коли човен нації досяг берегів.

Ми щоночі чекаємо наступного світанку,
Лякаючись зірок на нічному небі.

Перо болю пише на найпотаємніших сторінках душі,
Ніби шабля знання викреслює божевільні знаки любові.

(липень 2020)

خوره شپېلی

د تندر له اشغاله په وتو سپينه سپوږمۍ ده
بهار کي غوړيدلې مو د هيلو کلغوټۍ ده

د ژمي له باران او له سيلۍ پي نجات وموند
په گلو کي ابادۀ مو د ژوند خړه کيردۍ ده

نغمې د ازادۍ مي ازانگه شوې په غوړو کي
د غره پوري دره کي د شپانه خوږه شپېلۍ ده

خېو د انقلاب کي وه روانه ډوبه نه شوه
ساحل ته رسېدلې مو د قام هغه بېړۍ ده

د سپين سبا په تمه اوسيدمه د شپو غير کي
د ستورو له گوزاره گوډه ماته ترېمۍ ده

د درد قلم دي ليکي د هيواد لوري ژوري
پوهيږمه صابره! چي ستا مينه ليونۍ ده

Поруч із другом (Мандрівник)

Кілька мені дорогих маю близьких я друзів,

Кілька є згадок солодких, що майорять мов повітряні змії у серці моєму.

Хтось з них немов досконалий нарцис, хтось червоніє трояндою,

Хтось як ромашка прекрасний, а хтось є солодким немов базилік.

Дехто стоїть непокірним обличчям на захід, як чоловік,

Продаючи свою мрію про волю як найдорожче.

В серці тримаю я погляди декількох чорних очей,

Тих, хто крокує вперед, хто є кращим за мене.

Люди, що сповнені вдячності, подібні солодкому меду,

Юність, яка підкоряється досвіду, дорого варта.

Деякі з них славнозвісними стануть в своїй батьківщині,

Поміж синів чоловіків, серед безцінних дітей Хорасану.

(квітень 2020)

د څنگ ملګري

يو څو د څنگ ملګري او ياران راباندي گران دي

يوڅو د خوږي ميني پټنگان راباندي گران دي

يوڅو لکه نرګس لکه ګلاب لکه رېږدي دي

يو څو لکه چمبيل لکه ريحان راباندي گران دي

يو څو د غرب ومخته لکه نر غوندي ولاړ دي
يو څو دسپين ارمان پلور روان راباندي گران دي

يو څو د سترگو تور کڼم په زړه کي پي ساتمه
يو څو راباندي ښه لگي تر ځان راباندي گران دي

يو څو قدر مند خلک د خوړو شهتو په څير دي
يو څو د عمري ميني ځوانان راباندي گران دي

يو څو د مهاجر د گل وطن ستري هستۍ دي
يو څو د نر بچي د خراسان راباندي گران دي

Наша любов до Афганістану (Мулла Гані Хел)

Нумо, нумо, хлопці! Чиї серця сповнені любові,
Чиї душі⁵² переповнює солодка любов до Афганістану.

Давайте жити в любові, брати і сестри,
Примиримося поміж собою, полюбимо один одного.

Замість краси інших країн
Ми полюбили наше небо і нашу землю.

Прокладемо межі на наших ланах, попрацюємо разом,
Повернемося з любов'ю до коріння своєї нації.

Подивимося на наші гори, рівнини, міста
Юнацькими закоханими очима, сповненими спокою.

Помилуймо зруйнований мінарет зруйнованої мечеті,
Де сповнені прагнення душі жадають молитовного заклику.

Хай молитва квітне на устах миру,
О Боже! Хай любов наповнюється дощем сліз.

(червень 2020)

افغانستان مين شو

راځي، راځي ملګرو! چې جانان باندي مين شو

⁵² тут автором використане особисте родове пуштунське ім'я Джанан для позначення загального поняття серця, душі.

په گډه پر شیرین افغانستان باندي مین شو

راځی ورونه قومونه یو، په مینه کې ژوند تیر کړو
عقدې تر مینځ هوارې کړو، پر ځان باندي مین شو

د نورو هیوادونو پر ځای دلته خولې توی کړو
پر ځمکه یې مین او پر اسمان باندي مین شو

په ستنه کې تار واچوو، په گډه لاس په کار شو
د خپل ولس رینې، رینې گریوان باندي مین شو

له غرونو، له هوارو، له ښارونو پسې ووځو
ډولی د پیغلې سولې ته کاروان باندي مین شو

د پنک جومات په پنکې مینارې مو رحم وکړو
بلال له خوبه پاڅوو، اذان باندي مین شو

کلان د امن وکړو په لپو د دوعا کې
او مله پرې د اوبشو په باران باندي مین شو

Герой епохи (Мохсен)

Муджахід - герой свого часу,

Муджахід - глава Афганістану,

Для людей, які живуть у світлі,

Муджахід наче сонце у цьому світі,

У пустельних горах живуть люди,

Муджахід - це ліки для поранених сердець,

Він викладає історію загарбникам,

Муджахід – це достойний нащадок Акбар-хана,

Шановні земляки, тримайте це в крові,

Муджахід йде на допомогу,

Я не буду жертвувати чужим життям,

Муджахід - це моя душа.

(квітень 2020)

د صر قهرمان

د خپل عصر قهرمان دی مجاهد

د افغان د سر سایوان دی مجاهد

په رڼا کې یې ژوندون کوي وګړي

لکه لمر پر دې جهان دی مجاهد

دښتي غرونه اولسونه پرې اباد دي

د زخمي زړونو درمان دی مجاهد

یرغلګرو ته یې درس د تاریخ ورکړ

دا بچی د اکبرخان دی مجاهد

په خپل وینه یې ساتلی ګران هیواد دی

مخ په وړاندي لاروان دی مجاهد

زه به ژوند ورنه قربان اوسپېلې کړم

د محسن د زړه جانان دی مجاهد

Свята революція (Мутасім)

Поети нам нашіптують секрети
Краси, гармонії, і цінностей буття,

Розповідають про дари любові,
Відплату за ненависть, ревності і заздрість.

Нагадують про гурій білосніжних,
Що розфарбують шахіда вічну долю.

Розповідають про свою любов
І відданість Святій Революції.

Не як порожні віршотворці світу,
Що забавками розважають натовп,

Не про вітри і свічки ми співаймо,
А про вогонь і бурю кажемо.

Хасан ібн Сабіт⁵³ є для нас взірцем,
І ми говорим про життя і душу.

Ми досконалі у своїй любові,
Ми кажемо із посмішкою про біль.

Дух аль-Мутасіма⁵⁴ надихає нас на джихад,

⁵³ Хасан ібн Сабіт (563-674) - арабський поет, один з *сахабів*, соратників пророка Мохаммеда, найбільш відомий своїми віршами на захист віри і пророка.

⁵⁴ ймовірно, тут гра на схожості імені автора з ім'ям історичного діяча - аль-Мутасіма Біллаха, багдадського халіфа з династії Аббасидів, молодшого сина Харуна ар-Рашида, відомого як «халіф-воїн», завдяки придушення численних повстань.

І ми несемо цю добру звістку з Корану.

(січень 2020)

سپېڅلی انقلاب

شاعران یو پټ رازونه در ته وایو

دښکلاوو ، ارزښتونه درته وایو

له حسد ، عناد ، اوکړکو لرو کړکه

نن د مینې ثوابونه در ته وایو

یادوو چه سپین غلمان او ، سپینې حوري

دشهید د ژوند رنگونه درته وایو

پر سپېڅلي انقلاب باندي مین یو

سنگرو کې هم شعرونه درته وایو

موږ دا لوڅ سیکولري شاعران نه یو

دغزاوو داستانونه درته وایو

دپټنگ او شمعي عشق مو دی لیدلی

چه اورونو کې خوندونه درته وایو

زموږ دشعر امام ، حسان بن ثابت دی

چه د خوږ جانان یادونه درته وایو

مینی داسي یو کمال ته رسولي

په خنداوو کی دردونه درته وایو

معتصم د جهاد روح تازه کوم ، چی

دقرآن بشارتونه درته وایو

Таліб Масуд, 2020.

Газель (Ганзала Майванді)

Приходь, мир, приходь, бо очі країни мокрі.

Де багато є невинних, а ще більше є лінивих.

Я як суха квітка, яка вмирає від спраги,

Самотні жінки стоять дороговказами розлуки в моєму серці.

Кожен день падають бомби, кожен день гинуть люди,

Яка це трагедія!

Моя любов є такою сильною, що моє серце стискається,

Хай дні та ночі мого життя барвиніють у вашій пам'яті.

Пробуджена нація завжди веде джихад на шляху Бога,

Бо слова не перемагають гріхів та надбань батьків.

Ця країна є домом великого султана Махмуда Газневі,

Хай ця земля стане нашою шкірою.

Кожен юнак, кожен молодик має пишатися своєю вірою,

Жодна наша сестра не має зазнати сорому.

(грудень 2019)

غزل

راشه سولي راشه د هيواد سترگي نمجني دي

ډېري دي معصومي لتا ډېري گيلمني دي

يم لکه د وچي گل چي تری وي مړواندی وي
ښځي مي پر زړه د خور جانان د فراق ستنې دي

هره ورځ بمبار دی دلته هره ورځ مرګونه دي
څومره بدې پېښې دي بېخي ډيري دردمني دی

تاسره مي مينه ډېره ته مي پي د زړه قرار
شپې ورځې د ژوند مي ستا په ياد باندي رنگيني دي

ويښ ملت يو تل کوو جهاد د خدای په لاره کي
توري دپلرونو مو نه ماتي نه ښکني دي

دا وطن د ستر سلطان محمود غزنوي کور دی
دلته له پردو نه مو ايستلي تل څرمي دي

هر ځوان مو عمر، منصور، هرځوان مو دی له دينه څار
وېاړ کړم حنظله ميوندي! خوېندي مو پتمني دي

Посилання

- Al-Ghazali, I. (2010). *The Duties of Brotherhood in Islam*. Kube Publishing Ltd.
- Asani, A. S. (1988). Sufi poetry in the folk tradition of Indo-Pakistan. *Religion & Literature*, 81-94.
- Baily, J. (2016). Music and censorship in Afghanistan, 1973–2003. In *Music and the Play of Power in the Middle East, North Africa and Central Asia* (pp. 161-182). Routledge.
- Baldick, J. (2012). *Mystical Islam: an introduction to Sufism*. Bloomsbury Publishing.
- Barfield, T. (2010). *Afghanistan: A cultural and political history*. Princeton University Press.
- Chittick, W. C. (2012). Friendship and Love in Islamic Spirituality. *ISOC Focus*, 2(3), 7-12.
- Dollimore, J. (2018). Art in time of war: towards a contemporary aesthetic. In *The new aestheticism*. Manchester University Press.
- Emadi, H. (2005). *Culture and customs of Afghanistan*. Greenwood Publishing Group.
- Epps, V. (2012). Civilian casualties in modern warfare: The death of the collateral damage rule. *Ga. J. Int'l & Comp. L.*, 41, 307.
- Esposito, J. L. (1998). *Islam and politics*. Syracuse University Press.
- García Magariño, S., & Talavero Cabrera, V. (2019). A Sociological Approach to the Extremist Radicalization in Islam: The Need for Indicators. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 21(1), 66-83.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. Garden city. NY: Anchor.
- Janmaat, J. G. (2011). Social cohesion as a real-life phenomenon: Assessing the explanatory power of the universalist and particularist perspectives. *Social Indicators Research*, 100(1), 61-83.
- Johnson, T. H., & Waheed, A. (2011). Analyzing Taliban taranas (chants): an effective Afghan propaganda artifact. *Small Wars & Insurgencies*, 22(01), 3-31.
- Jomini, A. H., Mendell, G. H., & Craighill, W. P. (2007). *The art of war*. Courier Corporation.
- Kendall, E., & Khan, A. (2016). Jihadist propaganda and its exploitation of the Arab poetic tradition. *Reclaiming Islamic tradition: Modern interpretations of the classical heritage*, 223-246.
- Kendall, K. E. (Ed.). (2018). *Reclaiming Islamic Tradition: Modern Interpretations of the Classical Heritage*. Edinburgh University Press.
- Mojaddedi, J. (2012). *Beyond dogma: Rumi's teachings on friendship with God and early Sufi theories*. Oxford University Press.
- Qutb, Sayyid. (1964). *Ma'alim fi'l-Tariq* (Signposts on the Road, or Milestones). Qom: Dar al-Kitaab al-Islami.
- Rooduijn, M., & Pauwels, T. (2011). Measuring populism: Comparing two methods of content analysis. *West European Politics*, 34(6), 1272-1283.
- Sakata, H. L. (1976). *The concepts of music and musician in three Persian-speaking areas of Afghanistan*. University of Washington.

Scott, H. F., & Scott, W. F. (Eds.). (2019). *The soviet art of war: doctrine, strategy, and tactics*. Routledge.

Social Transformation Group. (2020). *IS Medical Affairs 2014-2017 Dataset*, Retrieved from <https://stgroup.in.ua/index.php/en/documents-for-everyday-use/isis-everyday-docs/is-medical-affairs-2014-2017>

Weinreich, M., & Pelevin, M. (2012). The songs of the Taliban: continuity of form and thought in an ever-changing environment. *Iran and the Caucasus*, 16(1), 45-70.

Wickham, C. R. (2015). *The Muslim Brotherhood*. Princeton University Press.

Костюченко, Ю. (2019, January 28). Про соціокультурні маркери екстремістських рухів. "День". <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pro-sociokulturni-markery-ekstremistskyh-ruhiv>

Костюченко, Ю., Малишева, О. (2020). Віршована війна: Поезії талібів-2020. *Social Transformation Sentinel*, 1(4), 23-38

Хоружий, С. С. (2019). О нравственной катастрофе и миссии регистратора. *Вестник Свято-Филаретовского института*, (31), 54-94.

Yuriy V. Kostyuchenko

Social Transformation Group, Kyiv, Ukraine, Yuriy.v.kostyuchenko@gmail.com

Rhymed Violence: An anthology of Taliban poetry in the context of perceptions of warfare by radical violent movements

Abstract: *The paper considers the poetry of the Taliban radical violent movement as cultural markers of social transformations of radical communities in a crisis society. A brief context analysis and comparative overview of practices related to violent behavior of radical movements IS and "Russian world" is offered. It is concluded that the evolution of radicalization and a social demand for peace in a significantly degraded and deinstitutionalized society under the influence of powerful crisis transformations is detected, as well as the heterogenization of the analyzed radical community.*

Keywords: conflict, sociocultural practices, poetry, cultural markers, behavior, social transformation, peace process